DVV International

Arsim për të gjithë. Në mbarë botën
Gjatë gjithë jetës.

Udhëzime për trajnerët
Moduli 2: Të nxënit e të rriturve dhe mësimdhënia për të rritur

Deutsches Institut für Erwachsenenbildung
Leibniz-Zentrum für Lebenslanges Lernen

Botuar nga:

Institut für Internationale Zusammenarbeit
des Deutschen Volkshochschul-Verbandes e.V. (DVV International)
Obere Wilhelmstraße 32, 53225 Bonn
Republika Federale e Gjermanisë
Tel.: +49 (0) 228-97569-0, Fax: +49 (0) 228-97569-55
info@dvv-international.de, www.dvv-international.de

Deutsches Institut für Erwachsenenbildung
Leibniz-Zentrum für Lebenslanges Lernen e.V. (DIE)
Heinemannstraße 12-14, 53175 Bonn
Republika Federale e Gjermanisë
Tel.: +49 (0) 228-3294-0, Fax: +49 (0) 228-3294-399
info@die-bonn.de, www.die-bonn.de

© 2016 DVV International, DIE

Autorë:
Profesoreshë Shefika Alibabiq, Ph.D.
Emir Avdagiq, Ph.D.

Përmbajtja

Hyrje 4

TEMA 1: TEORITË E TË NXËNIT DHE ARSYET PËR TË NXËNË 7

1.1 Çka është të nxënit? 8

1.2 Teoritë e të nxënit 9

1.3 Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në teori të ndryshme të të nxënit të të rriturve 17

1.4 Andragogjia si shkencë e arsimit dhe të nxënit të të rriturve 21

..... 25

TEMA 2: AKTIVITETET DIDAKTIKE NË ARSIMIN PËR TË RRITUR 26

2.1 Efektet e teorive të ndryshme të të nxënit në lidhje me veprimtaritë personale didaktike 26

2.2. Parimet didaktike të arsimit për të rritur 29

TEMA 3: FORMAT E DITURIVE 34

3.1 Dituri deklarative dhe procedurale 34

3.2. Dituri të kristalizuara dhe fluide 36

TEMA 4: TË NXËNIT E TË RRITURVE 38

4.1 Si mësojnë të rriturit? 39

4.2 Llojet e të nxënit 42

4.3 Format tradicionale të të nxënit në kontekstin kulturor vetanak dhe modeli i të nxënit prej përvojës 44

4.4 Ndryshimet në aftësitë e të nxënit në mosha të ndryshme 47

4.5 Përballja me situatat e të nxënit si sfidë 50

TEMA 5: MOTIVIMI ARSIMOR 52

5,1 Motivet në arsimin për të rritur 53

5.2 Pengesat në arsimin për të rritur 56

THIRRJA E ANDRAGOGJISË PËR LIDHJEN E TEORISË DHE PRAKTIKËS 59

LITERATURA E PËRDORUR DHE E REKOMANDUAR 61

Hyrje

Këto Udhëzime janë shkruar për zbatuesit e Curriculum globALE dhe ato diskutojnë çështjet thelbësore në fushën e të nxënit të të rriturve dhe mësimdhënies për të rritur. Meqenëse diskutimi i të nxënit të të rriturve dhe mësimdhënies për të rritur bazohet në dituritë dhe teoritë shkencore, mësimdhënësve/trajnerëve u duhet përgatitje e përshtatshme didaktike. Kështu, qëllimi kryesor i këtyre Udhëzimeve është të sigurojë materiale që zbatuesit e modulit të dytë të Curriculum globALE mund t'i përdorin në fazën e përgatitjes dhe në fazën e zbatimit të programit.

Për shkak të jetës dhe përvojës së tij/saj të punës, statusit shoqëror, nivelit arsimor dhe gjendjes psiko-fizike, në procesin e të nxënit dhe arsimit një person i rritur shpreh cilësi mjaft të ndryshme në krahasim me një fëmijë. Kështu, diskutimi dhe të kuptuarit e karakteristikave dhe specifikave të të nxënit të të rriturve, të kuptuarit e pengesave dhe motiveve që i pengojnë të rriturit për të nxënë ose që i motivojnë të rriturit për të nxënë, është drejtpërdrejt në funksion të një planifikimi më cilësor dhe zbatimit të arsimit dhe aftësimit të të rriturve. Karakteristikat dhe specifikat e të nxënit të të rriturve janë kriteret për zgjedhjen e metodave, d.m.th. metodat, mjetet dhe format e punës, specifike për marrëdhëniet mësimdhënës-nxënës, gjë që e bën më delikat rolin e mësimdhënësit. Të kuptuarit e fenomeneve të të nxënit të të rriturve është një pikë fillestare për të kuptuar të gjitha fenomenet e tjera andragogjike dhe didaktike. Prandaj, mund të konkludojmë se këto Udhëzime duhet të ofrojnë mbështetje për zbatimin e të gjitha moduleve të Curriculum globALE.

Këto Udhëzime përmbajnë pesë kapituj kryesorë të cilët janë në përputhje me temat e modulit të dytë të Curriculum globALE. Shiko tabelën më poshtë.

TABELA: Përmbajtja e Udhëzimeve

Temat	1. Teoritë e të nxënit dhe arsyet për të nxënë 2. Aktivitetet didaktike në arsimin për të rritur 3. Format e diturive 4. Të nxënit e të rriturve 5. Motivimi arsimor

Brenda çdo teme jepet një strukturë metodike për përmbajtjen e temës (zgjerimi tematik, me synime dhe rezultate), si dhe nën-tema me hyrje të shkurtër teorike dhe sugjerime dhe ide të metodës didaktike (shembull i skenarit për zhvillimin e një nën-teme ose shembuj të detyrave), sugjerime me ide për provimin, dhe pyetje dhe sugjerime për punë individuale.

Këto Udhëzime përfaqësojnë mbështetje adragogjiko-didaktike për zbatimin e modulit të dytë të Curriculum globALE, siç vijon:

- ofrojnë bazat teorike të secilës temë, si një lloj “udhërrëfyesi” për zbatimin e përmbajtjes për trajnerët;
- propozojnë zgjidhje didaktike dhe modele të zbatimit të disa nën-temave;
- japin udhëzime dhe këshilla të shumta për trajnerët në lidhje me zgjedhjen e metodave të punës, kohën e caktuar për tema të caktuara, krijimin e pyetjeve të provimeve, udhëzimin e nxënësve si të bëjnë punën individuale, përdorimin e literaturës shtesë, etj.

Si të përdoren Udhëzimet?

- Lexojini udhëzimet me kujdes. Njihuni me temat dhe përmbajtjen. Mos harroni se kur bëhet fjalë për secilën temë, duhet të dini më shumë se ato që do të prezantoni në ligjëratë/trajnim.
- Disa instruksione dhe shembuj në Udhëzime janë vetëm propozime dhe sugjerime, të cilat mund t’i pranoni plotësisht ose pjesërisht, ose të cilat mund të shërbejnë si frymëzim. Shembujt e dhënë nuk kanë për qëllim të zvogëlojnë krijimtarinë e mësimdhënësit/trajnerit, por përkundrazi të inkurajojnë të menduarit dhe zhvillimin e ideve.
- Tregohuni të hapur dhe të gatshëm për të përshtatur propozimet dhe rekomandimet e dhëna në rrethanat në të cilat zbatoni mësimdhënie/trajnim. Në vend që të përqendroheni në arsyet pse diçka mund të mos funksionojë në mjedisin tuaj, përpiquni të gjeni mënyra për ta zbatuar atë sido që të jetë (për shembull, nëse sugjerohet një prezantim në PowerPoint në mënyrë që të mbështesni arritjen e ndonjë rezultati të të nxënit, dhe ju nuk keni pajisje teknike për këtë, ka mënyra të tjera për ta arritur rezultatin e planifikuar).
- Të gjitha sugjerimet në Udhëzime lidhen gjithmonë me grupin tuaj të synuar, si dhe me secilin nxënës, përvojën e tij/saj dhe situatat e jetës. Kjo është një mënyrë për ta funksionalizuar arsimin për të rritur. Autorët i kanë shkruar Udhëzimet me qëllim të arritjes së rezultateve të synuara të të nxënit. Sidoqoftë, ato duhet të përdoren në përputhje me karakteristikat e grupit të synuar.
- Rendi i propozuar i temave (dhe nën-temave brenda një teme) mund të ndryshohet gjatë zbatimit, nëse ndryshimi bazohet në parimet e logjikës dhe karakteristikat e grupit të synuar.
- Përdorini udhëzimet si një “praktikues reflektues”.

Shpresojmë që ta përdorni këtë doracak me kuriozitet dhe me kënaqësi dhe që përdorimi i tij të kontribuojë në cilësinë e zbatimit të modulit të dytë të Curriculum globALE.

Presim vlerësimin tuaj nëse doracaku ishte i kuptueshëm, frymëzues dhe funksional.

➢ **Kërkesat minimale për trajnimin**

1. Të trajnuarve u prezantohen **karakteristikat e të nxënit tek të rriturit**, krahasuar me të nxënit e fëmijëve. Atyre u prezantohen koncepte të rëndësishme teorike në lidhje me të nxënit dhe dituritë (forma të ndryshme të të nxënit, teori të ndryshme të të nxënit) të cilat u lejojnë t'i identifikojnë, përshkruajnë dhe analizojnë këto karakteristika.

2. Të trajnuarit reflektojnë mbi pasojat e këtyre karakteristikave për praktikën e tyre të mësimdhënies. Atyre u prezantohen **parimet kryesore didaktike të arsimit për të rritur** (orientimi i nxënësit, orientimi i përvojës, etj.). Ata e lidhin këtë me kontekstin e tyre të mësimdhënies dhe zhvillojnë ide dhe qasje se si të zbatohen në praktikë këto parime didaktike.

3. Të trajnuarve u prezantohen konceptet teorike dhe gjetjet e hulumtimeve në lidhje me **motivimin e të nxënit dhe pengesat e të nxënit**. Ata e lidhin këtë me kontekstin e tyre dhe zhvillojnë ide dhe qasje se si të promovojnë motivimin/zvogëlimin e pengesave tek nxënësit e tyre. Për secilën nga këto fusha të trajnuarit diskutojnë të paktën 2-3 materiale (p.sh. punime/dokumente origjinale, ekstrakte nga punime/dokumente origjinale ose tekste/prezantime të përgatitura/përpiluara posaçërisht për trajnim), si dhe reflektojnë dhe kryejnë disa ushtrime praktike (p.sh. punë individuale ose punë në grup gjatë seancave të trajnimit). Reflektimi dhe ushtrimet praktike janë veçanërisht të nevojshme për fushat 2 dhe 3.

TEMA 1: TEORITË E TË NXËNIT DHE ARSYET PËR TË NXËNË

Elementet strukturorë të kësaj teme janë katër nën-temat e paraqitura në tabelën vijuese, me synime dhe rezultate për secilën prej tyre. Bazuar në përvojën me vlerësimin, ne rekomandojmë një kohë optimale për zbatimin e kësaj teme: 1 ditë. Sugjerojmë që mësimdhënësi të vendosë vetë për kornizën kohore për çdo nën-temë, bazuar në karakteristikat e kontekstit kulturor dhe të grupit të synuar. Teoritë e të nxënit ofrojnë një përgjigje për pyetjen: Si mëson një person? Përgjigjet për këtë pyetje mund të zbatohen në praktikën andragogjike. Arsyet e zbatimit në praktikë të parimeve nga teoria janë, në kuptimin më të përgjithshëm, për përmirësimin dhe ngritjen e cilësisë së të nxënit dhe arsimit për të rritur.

Nën-temat, synimet dhe rezultatet e zbatimit të temës: TEORITË E TË NXËNIT DHE ARSYET PËR TË NXËNË

Synimi i zbatimit të temës: Paraqitja e karakteristikave të teorive të të nxënit dhe domethënia e tyre në të nxënit e të rriturve dhe mundësitë e lidhjes së tyre me aktivitete didaktike individuale.

Rezultati i përgjithshëm: Pas zbatimit të kësaj teme, nxënësit i dinë karakteristikat dhe parimet e teorive të të nxënit, rëndësinë e tyre në të nxënit e të rriturve, dhe janë të aftë t'i përdorin këto dituri për t'i përmirësuar aktivitetet e tyre didaktike.

Nën-tema	Synimi	Rezultati
1. Çka është të nxënit?	Hyrje në karakteristikat themelore të nocionit të "të nxënit"	Nxënësit i dinë karakteristikat e nocionit të "të nxënit"
2. Teoritë e të nxënit	Hyrje në teori të ndryshme të të nxënit dhe implikimet e tyre për të kuptuarit e të nxënit të të rriturve	Nxënësit e dinë thelbin dhe parimet e teorive të ndryshme të të nxënit dhe i lidhin ato me të nxënit e të rriturve
3. Lidhja mes mësimdhënësit dhe nxënësit në teori të ndryshme të të nxënit të të rriturve	Hyrje në mundësitë për të krijuar procedura didaktike bazuar në parimet e teorive të të nxënit	Nxënësit janë të aftë të krijojnë procedurat e tyre didaktike bazuar në parimet e teorive të të nxënit
4. Andragogjia si shkencë e arsimit për të rritur dhe e të nxënit të të rriturve	Hyrje në rëndësinë e andragogjisë si shkencë sociale, lëndën e saj dhe karakteristikat e fenomeneve të interesit të saj	Nxënësit kuptojnë rëndësinë e andragogjisë dhe temës së saj të interesit; kuptojnë karakteristikat e të rriturve (moshës) dhe dallimet mes nxënësve të rritur dhe fëmijë

1.1 Çka është të nxënit?

TË NXËNIT ËSHTË FENOMEN NJERËZOR
Të nxënit është një aktivitet i cili konsiston në përvetësimin e fakteve të reja ose riorganizimin e fakteve të përvetësuara tashmë në sisteme të reja, me qëllimin e një ndryshimi pak a shumë të përhershëm në sjelljen e një personi.

Nën-tema e parë brenda kësaj teme ka një karakter të përgjithshëm dhe shtjellon të nxënit si një fenomen psikologjik dhe andragogjik. Funksioni i saj kryesor është të shërbejë si hyrje për të gjitha nën-temat e mëposhtme brenda kësaj teme. Të nxënit është një fenomen themelor njerëzor, pasi njerëzit mësojnë gjithmonë, megjithëse ata shpesh nuk janë të vetëdijshëm për këtë. Në kuptimin më të gjerë, të nxënit mund të përkufizohet si një veprimtari që çon në ndryshimin e një personi, pasi të mësosh do të thotë të ndryshosh.

Në psikologji dhe në shkencat që lidhen me edukimin nuk ka ndonjë marrëveshje të përgjithshme për përkufizimin e termit "të nxënit". Shkollat e ndryshme psikologjike (sjelljeistë, përfaqësuesit e psikologjisë kognitive dhe humaniste) e shohin të nxënit ndryshe, gjë që ka rezultuar në teori të ndryshme të të nxënit (të cilat do t'i shtjellojmë më tej në këto Udhëzime). Kryesisht, të nxënit shihet si rezultat, efekt i (pa)dëshiruar ose arritje, në formën e diturive, shkathtësive, qëndrimeve, sjelljeve. Sidoqoftë, të nxënit është, para së gjithash, një proces. Është një proces i manipulimit të përvojës tuaj (të nxënit i bazuar në përvojë). Autorët në fushën e arsimit dhe të nxënit të të rriturve e përkufizojnë të nxënit si një proces "përmes të cilit krijojmë dituri përmes transformimit të përvojës". (Kolb, 1984:38) ose si një "proces i transformimit të përvojës në dituri, shkathtësi, qëndrime, vlera dhe ndjenja." (Jarvis, 1995:59).

Qëllimi i të nxënit si i rritur (qoftë i manifestuar si ndërtim apo rindërtim i një përvoje) është të krijohet një lloj renditje e kuptimeve, të cilat janë pjesë përbërëse të botës në të cilën funksionon (mendon dhe punon) një person i rritur. Prandaj, të nxënit është një proces kompleks dhe i vazhdueshëm i ndërtimit dhe vetë-ndërtimit të një personi, dhe ka funksion kognitiv, afektiv, psikomotor, dimensione sociale, dhe është rezultat i ndërveprimit. Si një proces kompleks dhe me shumë përcaktues, të nxënit vjen në forma të ndryshme. Këto forma janë të ndryshme, pasi ato përcaktohen nga stimuj dhe synime të ndryshme. Kështu, ekziston të nxënit e bazuar në përvojë, i vetë-orientuar dhe organizativ, të nxënit formal dhe informal.

Të nxënit është një *proces i ndërlikuar* që trajtohet nga disiplinat psikologjike, pedagogjike dhe andragogjike. Shumë teori të të nxënit përpiqen t'i japin shpjegim. Disa nga këto teori do t'i prezantojmë shkurtimisht në këto Udhëzime.

Sugjerim për zbatimin e kësaj nën-teme:

Nën-tema:	Çka është të nxënit?
Synimi	Hyrje në karakteristikat themelore të nocionit të “të nxënit”
Metodat dhe teknikat	Demonstrime, diskutime, ligjëratë, moderim dhe prezantime
Korniza kohore	60 min.
Burimet e kërkuara	Letër tabele, kartelat e moderimit, lapsa me ngjyra, projektor
Materiali i kërkuar didaktik	Prezantimi në PowerPoint i situatave të të nxënit; Prezantim në PowerPoint i karakteristikave të nocionit të “të nxënit”
Procedura	1. hapi: Mësimdhënësi tregon fotografi ose paraqet sllajde me situata të të nxënit (për shembull një fëmijë që mëson të ecë, dikush që lexon një libër, dikush që punon me një lloj makine, dikush në një ekspozitë arti, etj.) dhe më pas jep udhëzime për punën individuale: në kartelën e vet të moderimit të gjithë duhet të shkruajnë një përgjigje në pyetjen: Çka është të nxënit? 2. hapi: Moderimi dhe diskutimi. Mësimdhënësi i grupon përgjigjet sipas kritereve të zgjedhura dhe sipas PPP-së së përgatitur (për shembull të nxënit si rezultat ose si proces; bazuar në përvojë ose i vetë-orientuar; formal, informal) 3. hapi: Integrim/prezantim integrues dhe ligjëratë. Mësimdhënësi, bazuar në prezantimin e përgatitur, i integron rezultatet e moderimit dhe diskutimit, duke rritur zhvillimin e teorive të ndryshme të të nxënit, të cilat përpiqen t’i japin përgjigje pyetjes: Si mëson një person?

1.2 Teoritë e të nxënit

Në literaturën psikologjike dhe andragogjike, ekzistojnë teori dhe qasje të shumta për të nxënit. Të gjitha ato reflektojnë mbi procesin e të nxënit të të rriturve dhe procesin e mësimdhënies për të rritur. Kjo është arsyeja pse është e nevojshme që një mësimdhënës në arsimin për të rritur ta kuptojë thelbin e teorive të të nxënit, në mënyrë që të jetë i aftë ta bazojë qasjen e tij/saj didaktike mbi to. Për këtë qëllim, këtu paraqesim disa nga qasjet dhe teoritë e të nxënit (prezantimi më i gjerë i tyre mund të gjendet në literaturën e propozuar në fund të Udhëzimeve).

Qasja sjelljeiste supozon një lidhje mes stimujve nga mjedisi ose nga përvoja dhe sjellja e një personi. Me fjalë të tjera, sipas kësaj qasjeje, njerëzit mësojnë duke reaguar ndaj stimujve të ndryshëm nga mjedisi. Dhe ata besojnë se procesi i të nxënit është më i suksesshëm nëse një person shpërblehet. Ndryshimet në sjellje (të nxënë) arrihen nga shpërblimet ose dënimet.

Parimet (karakteristikat) e qasjes sjelljeiste ndaj të nxënit që janë të rëndësishme për praktikën e të nxënit dhe mësimdhënies:

- Të nxënit është një reagim ndaj stimujve nga mjedisi i përfaqësuar nga stimulimi S-R - lidhja e reagimit
- Të nxënit bëhet duke kushtëzuar, përmes përshtimeve dhe duke vëzhguar
- Të nxënit nxitet nga shpërblimet ose ndëshkimet
- Synimi i të nxënit dhe mësimdhënies = Ndryshimi i sjelljes

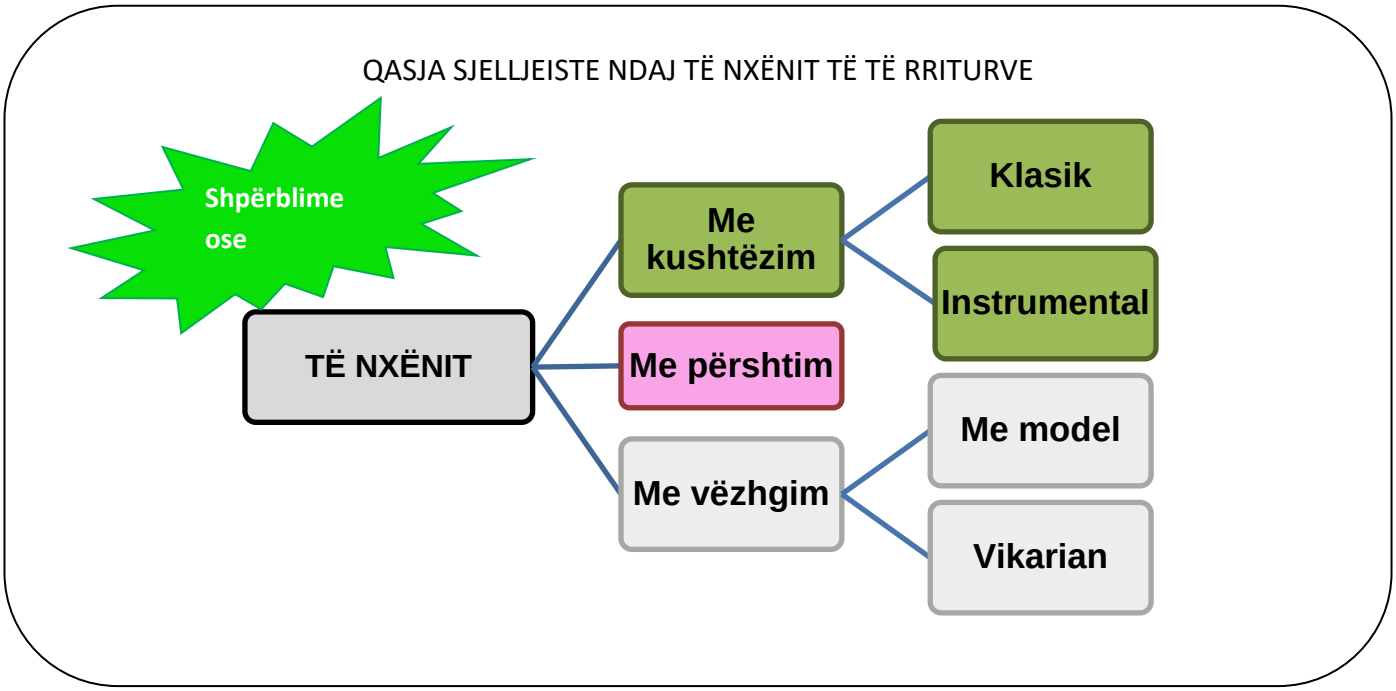

Një shembull i zbatimit të parimit të teorisë sjelljeiste:	*Gjithmonë gjeni dhe theksoni vlerën dhe rëndësinë e asaj që tha, tregoi ose bëri një person, sepse të rriturit e kuptojnë inkurajimin pozitiv si "karburant" për vetëvlerësimin e tyre dhe ndryshimin e sjelljes së tyre në përputhje me rrethanat.*

Teoritë kognitiviste të të nxënit[1] diskutojnë aktivitetet e të menduarit përmes të cilave informacioni përpunohet në mënyrë aktive. Të nxënit shihet si një proces i organizimit të informacionit, ruajtjes së informacionit dhe gjetjes së lidhjeve ndërmjet informacionit. Sipas teorive kognitiviste, thelbi i të nxënit është në zhvillimin e një skeme të re mendore dhe përshtatjen e saj me ato ekzistuese; dituritë dhe/ose skemat ekzistuese ndryshohen dhe rregullohen në mënyrë që të integrojnë përvojën e re në to.

[1] https://www.learning-theories.com/cognitivism.html — Kognitivizmi përqendrohet në aktivitetet e brendshme mendore. Ai eksploron proceset mendore si të menduarit, kujtesa, njohja dhe zgjidhja e problemeve. Dituritë mund të shihen si skema ose konstrukte mendore simbolike. Të nxënit përkufizohet si ndryshim në skemat e nxënësit.

Kognitivistët e shohin të nxënit si një proces të brendshëm, i cili përfshin memorizimin, mendimin, abstraksionin, motivimin dhe meta-kognicionin. Psikologjia kognitive e kupton të nxënit nga pozicioni i përpunimit të të dhënave, në të cilën një nxënës përdor lloje të ndryshme të memorizimit gjatë të nxënit. Përpunimi i informacionit të ri, sipas qasjes kognitiviste, bëhet brenda tre fushave të ndërlidhura të kujtesës: kujtesa shqisore, funksionale dhe afatgjatë. Kujtesa = *domeni në të cilin informacioni ruhet në formë afatshkurtër ose afatgjatë.*

Stimulant - Shqisë - Kujtesë shqisore - Kujtesë operacionale - Kujtesë afatgjatë

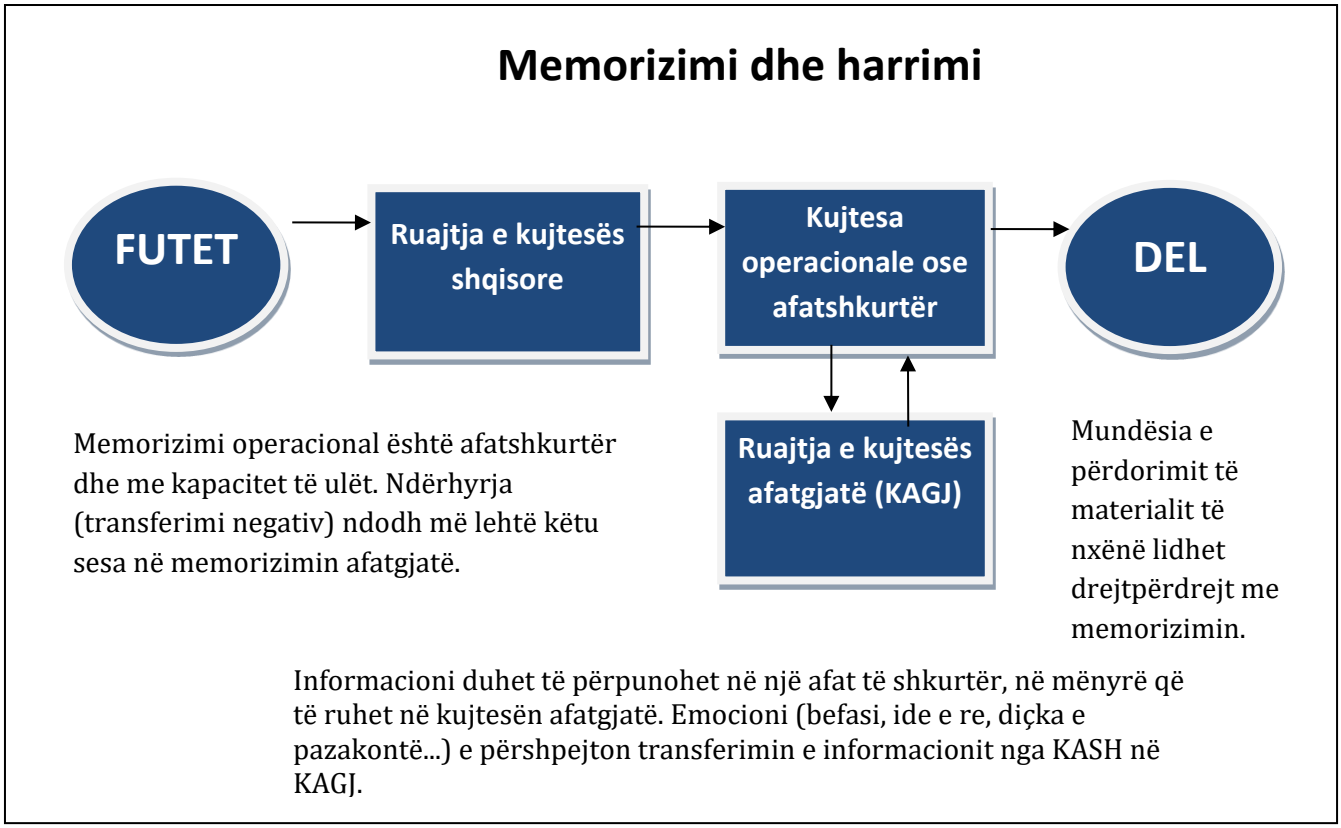

"Mbushja" e domeneve të kujtesës bazohet në proceset e memorizimit dhe harrimit.

Ruajtja e diturive sipas teorisë kognitiviste

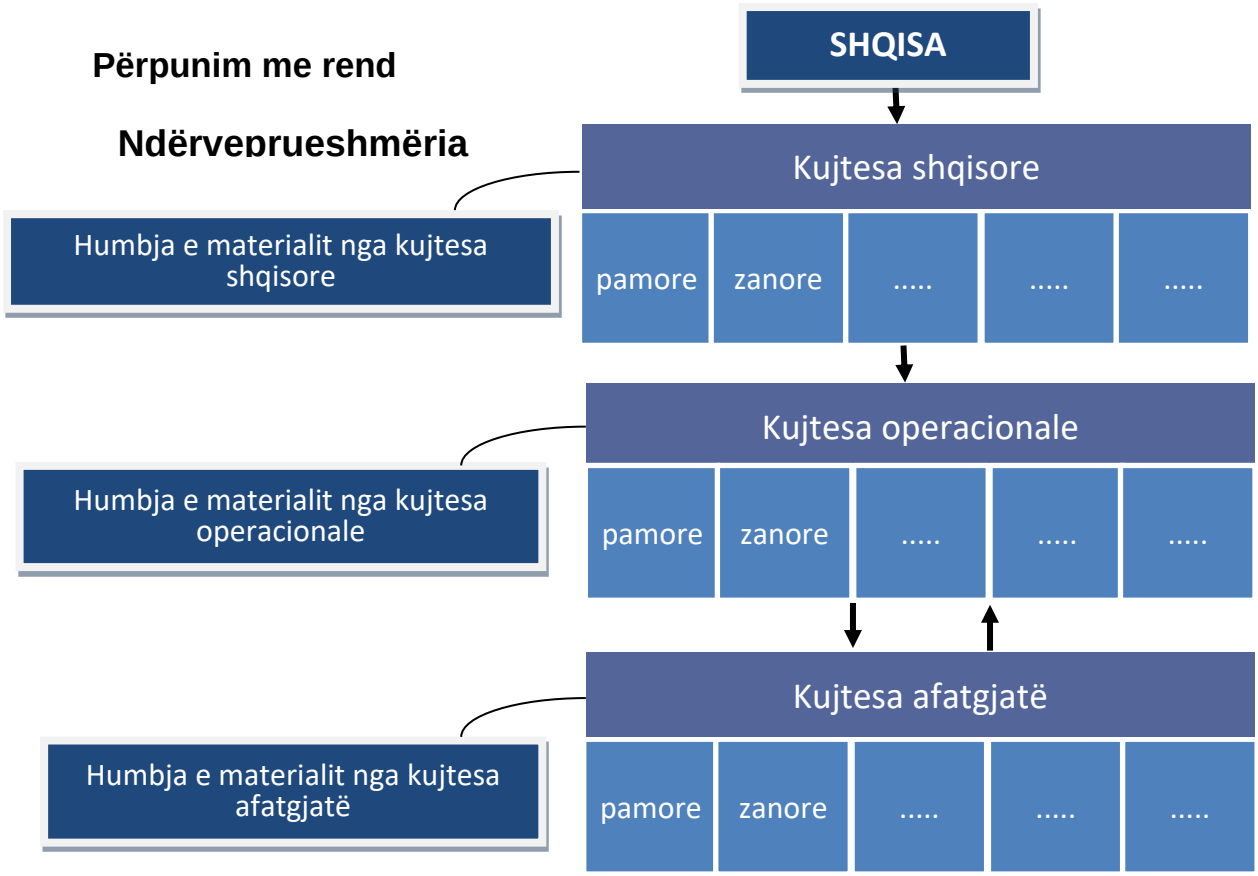

Parimet (karakteristikat) e teorive kognitiviste të rëndësishme për praktikën e të nxënit dhe mësimdhënies:

- Të nxënit është përpunim aktiv i informacionit të ri
- Të nxënit është organizimi i informacionit në struktura duke u dhënë kuptim
- Të nxënit është ruajtja e informacionit dhe kërkimi i marrëdhënieve
- Të nxënit zhvillon skema kognitive dhe struktura të të menduarit
- Të nxënit është integrimi i diturive të reja në strukturat ekzistuese mendore

Një shembull i zbatimit të parimit të teorisë kognitiviste:

Mbështetuni në ato që keni mësuar më parë (të rriturit kanë dituri të tilla), përdorni shembuj të (modeleve) të të nxënit dhe, duke i lidhur termat bazuar në kategori dhe krahasime, bëni diagrame dhe skema.

Teoria konstruktiviste e të nxënit flet për angazhimin aktiv të një personi që mëson dhe i "ndërton" dituritë duke i përfshirë dituritë dhe përvojat e reja në ato ekzistuese. *Konstruktivizmi* si koncept teorik propozon që *përvetësimi i diturive bazohet në përvojën e vetë një personi*, dhe rrjedhimisht, të nxënit është origjinal dhe unik për çdo individ. Nxënësit duhet ta zgjedhin dhe përpunojnë individualisht informacionin dhe të krijojnë hipoteza dhe të marrin vendime bazuar në modelet e tyre mendore (strukturën kognitive, skemat), me anë të të cilave ata organizojnë përvojën e tyre personale.

Qasja konstruktiviste në të nxënit të të rriturve promovon:

- **Rrjete diturish**
- **Njohjen e nxënësve**
- **Pasurinë e metodave**
- **Të nxënit ndërveprues**
- **Këndvështrime nga kurse të ndryshme**
- **Rritjen e motivimit për të nxënë**
- **Dituri të zbatueshme**
- **Bashkëpunimin**
- **Të kuptuarit**
- **Të nxënit si të mësohet**
- **Mjedisin inkurajues**

Parimet (karakteristikat) e teorive konstruktiviste të rëndësishme për praktikën e të nxënit dhe mësimdhënies:

- Të nxënit është një proces i ndërtimit aktiv të diturive (kjo varet nga dituritë dhe përvoja e mëparshme e nxënësve; dituritë janë aktive dhe nuk mund të transferohen, por ndërtohen dhe rindërtohen)
- Natyra e të nxënit është ndërvepruese
- Të nxënit varet nga përmbajtja që mësohet
- Të nxënit është brenda kontekstit

Një shembull i zbatimit të parimit të teorisë konstruktiviste:	*Inkurajoni nxënësit t'i ndërtojnë dhe rindërtojnë vetë dituritë e tyre (të zbulojnë marrëdhëniet dhe lidhjet mes nocioneve, ligjeve dhe parimeve); përdorni analizën e rasteve nga konteksti real.*

Teoria e të nxënit transformues

Për t'iu përgjigjur pyetjes "Si mësojnë njerëzit?", Mezirow (2000) përdor kognitivizmin dhe konstruktivizmin. Ai thotë se të nxënit është një proces i përdorimit të interpretimeve të mëparshme me qëllim të krijimit ose rishikimit të interpretimeve të të kuptuarit të një personi me qëllim të ndikimit në aktivitetet e tij/saj të ardhshme. Të nxënit transformues përfshin transformimin e menduar mirë të besimeve, qëndrimeve, mendimeve dhe reagimeve emocionale, të cilat ndërtojnë skemën tonë të kuptimit ose transformojnë këndvështrimet tona për të kuptuarit.

Ekzistojnë dy fusha të të nxënit transformues: instrumental dhe i bazuar në komunikim. Të nxënit instrumental është i orientuar drejt qëllimit dhe ndodh përmes zgjidhjes së problemit, duke gjetur shkaqe dhe pasoja. Fusha tjetër e të nxënit është të nxënit i bazuar në komunikim, i cili është të nxënit në lidhje me të kuptuarit e këndvështrimit dhe kuptimit të personave të tjerë që janë në komunikim me ne. Në shumicën e rasteve, ka të bëjë me komunikimin në lidhje me ndjenjat, vlerat, idealet, vendimet morale, konceptet si liria, drejtësia, dashuria, etj.

Një vend qendror në teorinë e të nxënit transformues i përket *reflektimit kritik,* i cili sipas Mezirow përbën karakteristikën më të rëndësishme të të nxënit të të rriturve. Të kuptuarit pse u japim një kuptim të caktuar ngjarjeve, veçanërisht roleve dhe marrëdhënieve tona shoqërore me njerëzit e tjerë, është ndoshta më tipik për të nxënit e të rriturve. Të krijosh kuptim domethënë ta kuptosh përvojën përmes interpretimit. Kur, pas kësaj, ky interpretim përdoret për vendimmarrje ose për realizim, atëherë krijimi i kuptimit bëhet mësim. Kur fushat e mësipërme të të nxënit (instrumentale dhe të bazuara në komunikim) përfshijnë reflektim kritik, atëherë ndodh edhe të nxënit transformues. Të nxënit, siç shihet nga Mezirow, është një proces i përdorimit të interpretimeve të mëparshme për të ndërtuar një kuptim të ri ose të rishikuar të përvojës, i cili është një udhëzues për veprimet e ardhshme. Kuptimet që janë krijuar në të vërtetë formojnë strukturat e kuptimit.

Strukturat e kuptimit veprojnë si korniza të përcaktuara kulturore të referimit, të cilat përfshijnë skemat e kuptimeve (që përbëhen nga dituri, qëndrime dhe ndjenja me të cilat ne interpretojmë përvojën) dhe këndvështrimet e kuptimeve (që përbëhen nga dituri konceptuale, pikëpamje dhe sisteme vlerash si kritere për vlerësim dhe verifikim). Interpretimi ynë i të kaluarës krijon këndvështrimin tonë të kuptimit.

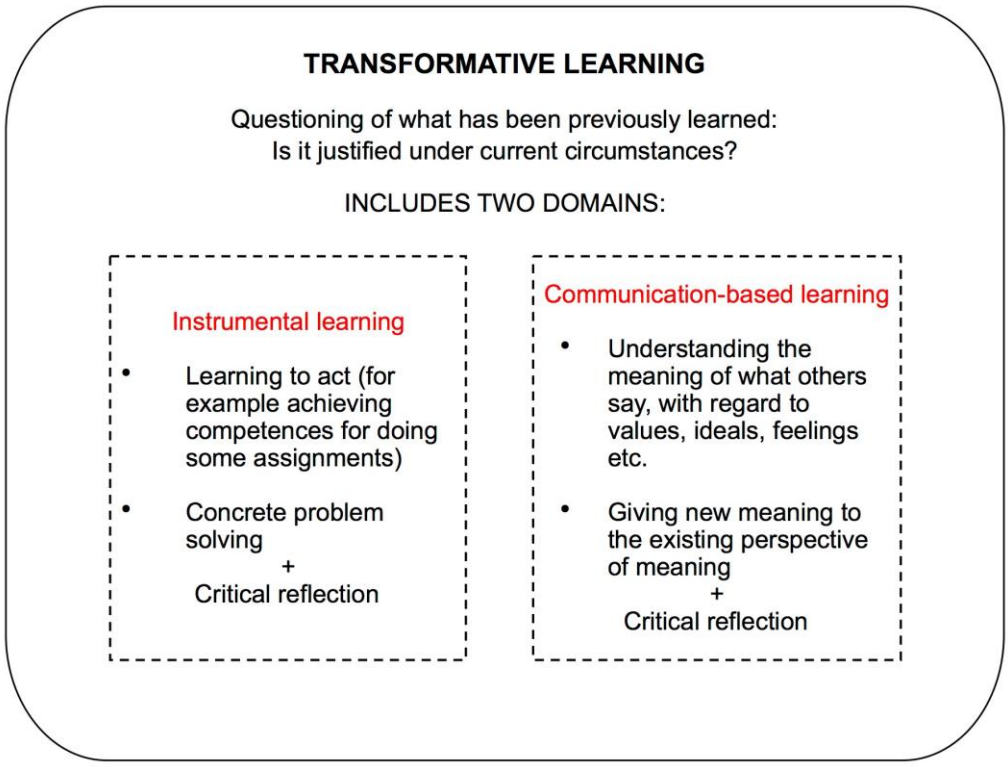

Parimet (karakteristikat) e teorive të të nxënit transformues të rëndësishme për praktikën e të nxënit dhe mësimdhënies:

- Të nxënit i bazuar në përvojë është thelbi i të nxënit transformues
- Të nxënit ngre pyetje mbi vlerat, besimet, qëndrimet personale, bazuar në të cilat ne funksionojmë
- Reflektimi kritik është një aktivitet parësor i të nxënit
- Të nxënit transformues përfshin të nxënit instrumental dhe të bazuar në komunikim, nëse brenda tyre ndodh reflektim kritik
- Synimi i të nxënit është ndryshimi i mënyrës në të cilën ne shohim veten, të tjerët dhe botën përreth nesh, pra transformimi i këndvështrimit të kuptimit

Një shembull i zbatimit të parimit të teorisë transformuese:	*Preferohen zgjidhja e problemeve, të nxënit dhe detyrat e orientuara drejt zgjidhjes së problemeve, pasi detyra të tilla përfshijnë reflektim kritik.*

Sugjerim për zbatimin e kësaj nën-teme:

Nën-tema	Për teoritë e të nxënit
Synimi	Hyrje në teori të ndryshme të të nxënit dhe domethënien e tyre në të kuptuarit e të nxënit të të rriturve
Metodat dhe teknikat	Ligjërata, prezantime, diskutime; puna në grup
Korniza kohore	90 min.
Burimet e nevojshme	Projektor
Materiali i nevojshëm didaktik	Prezantimi në PP i teorive të të nxënit; materiale për punën në grup - fletë me teori të të nxënit
Procedura	1. hapi: Ligjërata dhe prezantimi në PP nga mësimdhënësi për teoritë e të nxënit dhe reflektimet e tyre për të nxënit e të rriturve 2. hapi: Udhëzime për punën në grup. Mësimdhënësi formon grupe (për shembull 4 grupe) dhe i ofron secilit grup mundësinë e zgjedhjes së një punimi në të cilën demonstrohen parimet ose thelbi i secilës teori të të nxënit (punimet duhet të përgatiten paraprakisht). Grupet kanë për detyrë të mbajnë mend situatat e të nxënit në të cilat ishin të pranishme parimet e teorisë (që i kanë në punim); të diskutojnë dhe të shënojnë përvoja të tilla dhe t'i prezantojë ato më pas 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup. 4. hapi: Diskutimi përmbyllës i drejtuar nga pyetja: A janë prezantuar parimet e teorisë të zbatueshme për situatat e të nxënit?

1.3 Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në teori të ndryshme të të nxënit të të rriturve

Çdo teori ka rëndësi në arsimin për të rritur. Këto implikime përcaktojnë, veçanërisht, rolin e një mësimdhënësi dhe marrëdhënien mes mësimdhënësve dhe nxënësve në procesin e arsimit për të rritur.

Roli (aktivitetet) e një mësimdhënësi në kontekstin e *qasjes sjelljeiste.*

- Kur nxënësit mësojnë fakte, shpesh dhe direkt ata ofrojnë reagime
- Ngadalë dhe hap pas hapi drejtoni një nxënës drejt synimit të dëshiruar (përgjigja e saktë)

- Përgjithësoni - tregoni parimet e përgjithshme dhe jepni shembuj prej tyre
- Siguroni një mundësi për zbatimin e diturive
- Siguroni një mundësi që nxënësi të praktikojë një shkathtësi të caktuar (*"Nëse duam t'i mësojmë dikujt si të fluturojë, nuk duhet të flasim me të vetëm për fluturimin")*
- Përdorni forma të ndryshme të inkurajimit (për shembull, komplimente, nota, shpërblime) për të ruajtur efikasitetin
- Kur nxënësit mësojnë fakte të reja, inkurajimi përdoret më shpesh në fillim dhe më pak në vazhdim
- Në pjesën hyrëse të kursit, sqaroni saktësisht synimet dhe ato që dëshironi që nxënësit të mësojnë në atë kurs
- Reagimet duhet të jepen në fund të çdo pjese të një kursi

Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në kontekstin e qasjes sjelljeiste	
Mësimdhënësi • Aktiv • Krijon mjedisin • Paraqet informacione • Formon sjelljen e nxënësve duke i inkurajuar • Vendos provime	**Nxënësi** • Pasiv • I përgjigjet stimulit nga mjedisi • Tregon të kuptuarit e gjërave të paraqitura • Reagon ndaj inkurajimit • Bën provime

Roli (aktivitetet) e një mësimdhënësi në kontekstin e *teorisë kognitiviste:*

- Tërheq vëmendjen mbi strukturën e temës; forcon lidhjet logjike mes nocioneve që diskutohen
- U kërkon nxënësve të gjejnë vetë modele të caktuara
- Shfrytëzon mundësinë kur nxënësit duan të gjejnë përgjigje për disa probleme që janë personalisht të rëndësishme për ta
- Dizajnon procesin e arsimit në mënyrë që nxënësit t'i fitojnë vetë dituritë
- Inkurajon punën në grup
- Rregullon procesin dhe materialet sipas aftësive kognitive të nxënësve
- Përdor aktivitete që inkurajojnë të nxënit, siç janë: shpjegime, shembuj, të nxënit me analogji, përmbledhjet, rritja e ndërveprimit, sinteza, përdorimi i metaforave, gjetja e parimeve themelore.

Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në kontekstin e teorisë kognitiviste	
Mësimdhënësi • Aktiv • Shpjegon dhe demonstron • Drejton procesin e të nxënit • Provokon diskutim • Jep udhëzime për punë individuale • Inkurajon të nxënit	**Nxënësi** • Aktiv • Përvetëson dituritë • Zgjidh probleme • Diskuton • Punon individualisht • I motivuar

Roli (aktivitetet) e një mësimdhënësi në kontekstin e *teorisë konstruktiviste* është të përdorë metoda didaktike për të mundësuar ndërtimin dhe rindërtimin e diturive.

Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në kontekstin e teorisë konstruktiviste	
Mësimdhënësi • I njeh nxënësit • Zbaton metoda të ndryshme • Mundëson dhe sugjeron eksperimentim • Rrit motivimin • Mundëson ndërveprimin • Krijon një mjedis të të nxënit	**Nxënësi** • Ndërton rrjete diturish • Mëson në mënyrë interaktive • Bashkëpunon • Mëson si të mësojë • Demonstron të kuptuarit • Fiton dituri të zbatueshme

Roli (aktivitetet) e një mësimdhënësi në kontekstin e *teorisë transformuese* është të përdorë qasje didaktike-metodike për të mundësuar dhe forcuar reflektimin kritik të nxënësve.

Marrëdhënia mësimdhënës-nxënës në kontekstin e teorisë transformuese	
Mësimdhënësi • Krijon ambient të përshtatshëm për të nxënë • Lehtëson dhe këshillon • Inkurajon reflektimin kritik • “Punon në hije”	**Nxënësi** • Zgjidh probleme • Analizon raste • Reflekton në mënyrë kritike • Menaxhon ndryshimin e tij/saj

Sugjerim për detyrë: “PAMJA NGA NJË KËNDVËSHTRIM TJETËR"

Detyra	Mësimdhënësi, gjatë një seance trajnimi, ka disa probleme me nxënësit e tij/saj, të cilat ai/ajo dëshiron t’i zgjidhë. Ai/ajo përpiqet të gjejë mënyrën për t’u dhënë një mësim: • Ejani në orar në trajnim • Merrni pjesë aktive në diskutimet në grup • Ktheni karriget në vendet e tyre pas trajnimit Nga këndvështrimi i teorive të ndryshme të arsimit për të rritur dhe të nxënit të të rriturve: Si do t’i zgjidhte një mësimdhënës këto probleme?

1.4 Andragogjia si shkencë e arsimit dhe të nxënit të të rriturve

Përmbajtja e modulit të dytë të Curriculum globALE merret me çështjet thelbësore dhe problemet e shkencës dhe praktikës andragogjike, fenomenet e të nxënit dhe mësimdhënies, të cilat janë themelore për të kuptuar dhe studiuar të gjitha çështjet e tjera që lidhen me arsimin për të rritur, të cilat janë pjesë e moduleve të tjera.

Funksioni i kësaj nën-teme të Curriculum globALE është të shpjegojë nevojën për krijimin e arsimit për të rritur dhe praktikave të të nxënit të të rriturve bazuar në teori dhe hulumtime andragogjike, pasi që "teoria informon praktikën". Për më tepër, funksioni i kësaj nën-teme është të paraqesë ndryshimet mes të nxënit të fëmijëve dhe të nxënit të të rriturve, dhe këto duhet të interpretohen shkencërisht.

Artikull informues për andragogjinë si shkencë

Shumica e shkencave shoqërore dhe shkencave humane burojnë nga civilizimi grek. Andragogjia është njëra prej tyre. Idetë për arsimin dhe të nxënit e të rriturve janë shumë të vjetra dhe ato mund të gjenden në mendimet e filozofëve të lashtë grekë (Herakliti, Sokrati, Platoni, Aristoteli), në veprat e filozofëve në Romën antike (Seneka), dhe më vonë në punën e filozofëve humanistë dhe në Rilindje (Komensky). Këto mendime mbi nevojën dhe rëndësinë e arsimit për të rritur dhe të nxënit të të rriturve, që u plotësuan gjatë shekullit të 19-të, kanë inkurajuar zhvillimin institucional të arsimit për të rritur dhe frymëzuar krijimin e andragogjisë si një disiplinë shkencore. Sidoqoftë, procesi i konsolidimit të shkencës së andragogjisë nuk ka qenë i lehtë ose i shpejtë, pasi për një kohë të gjatë në traditën kulturore evropiane u nxit një qëndrim negativ ndaj të nxënit në moshën e rritur. Zhvillimi i andragogjisë u parandalua nga besimi se zhvillimi njerëzor përfundon kur arrihet pjekuria anatomike dhe fizike (teoria e plasticitetit). Kjo ka shkaktuar një qëndrim negativ ndaj mundësive për të nxënit e të rriturve. Megjithatë, në vitet 1920, pati një hap të rëndësishëm drejt të menduarit sistematik për praktikën e arsimit për të rritur. Në 1833, një mësimdhënës gjerman, Aleksandër Kap, krijoi termin *andragogji,* i cili përshkruan një *teori/disiplinë që diskuton fenomenin e arsimit për të rritur.* Etimologjia e këtij termi është një ndërthurje e dy fjalëve greke *aner* (gjen. *Andros)* = njeri, dhe *ago (agein)* = udhëheq, që do të thotë se andragogjia është një shkencë e udhëheqjes, domethënë, i udhëheq të rriturit drejt arsimit. Ky term tani është përhapur nga Evropa në pjesë të tjera të botës.

Nuk ka një koncept të vetëm të andragogjisë mes autorëve të ndryshëm. Ekzistojnë orientime të ndryshme konceptuale, për shembull që andragogjia është një shkencë më vete, ose gjithashtu që andragogjia është një shkathtësi, një metodë, një teori ose një model për të nxënit e të rriturve.

Shumë autorë mendojnë se andragogjia është një disiplinë shkencore e pavarur e cila ka dimensione filozofike, shoqërore, historiko-krahasuese, ekonomike, organizative dhe didaktiko-metodike. Andragogjia ka strukturën e saj shkencore, sistemin e saj të nën-disiplinave, të cilat diskutojnë aspekte të caktuara të arsimit për të rritur dhe të nxënit të të rriturve (andragogji e përgjithshme, didaktike, historia e andragogjisë, andragogji krahasuese, andragogji e punës, andragogji sociale). Ndër autorët që e shohin andragogjinë si "arti i të ndihmuarit të të rriturve për të nxënë" është Knowles (1990), i cili më vonë e përcaktoi atë si një shkencë të lidhur me shkathtësinë për t'u ndihmuar njerëzve të mësojnë, dhe pastaj si një teori dhe model të të nxënit të të rriturve. Pikëpamja e tij për andragogjinë bazohet në ndryshimet kryesore dhe specifikat e të nxënit të të rriturve në krahasim me të nxënit e fëmijëve. Ka shumë autorë që e shohin andragogjinë si një teori udhëheqëse e të nxënit të të rriturve, por ka edhe shumë autorë që e shohin atë si një shkencë më vete.

Këndvështrime të ndryshme mbi statusin shkencor të andragogjisë, ka shumë të ngjarë, janë pasojë e orientimeve të ndryshme filozofike të autorëve.

"Andragogjia i ka rrënjët në lashtësi.
Ajo ka lindur në Evropë dhe është verifikuar shkencërisht në SHBA"

Pas leximit të këtij artikulli rreth andragogjisë si shkencë, mund të krijohet përshtypja që andragogjia e justifikon statusin e saj shkencor duke gjetur dallime mes të nxënit të fëmijëve dhe të nxënit të të rriturve, domethënë duke iu përgjigjur pyetjeve: Kush është i rritur? Cilat janë karakteristikat e të nxënit e të rriturve? Pra, do të ishte e rëndësishme, në këtë kontekst (brenda kësaj nën-teme) t'u jepet përgjigje këtyre pyetjeve.

Një i rritur është një person i cili përveç moshës kronologjike dhe procesit të përfunduar të rritjes biologjike, posedon një nivel të caktuar të pjekurisë fizike, sociale dhe profesionale. Nocionet e moshës madhore dhe pjekurisë shpesh përdoren në si sinonime, megjithëse ato ndryshojnë. Mosha madhore nënkupton fundin e rritjes biologjike dhe fizike, ndërsa pjekuria lidhet me funksionet e një personi. Rritja matet në mënyrë kronologjike, ndërsa pjekuria është një proces i pjekurisë mendore që nuk lidhet rreptësisht me kronologjinë. Mosha madhore mund të diskutohet nga një këndvështrim biologjik, juridik, antropologjik, sociologjik dhe andragogjik.

Moshën madhore/Pjekuria		
PJEKURIA PSIKOLOGJIKE Përdorimi racional i kapaciteteve dhe potencialeve individuale Kontrolli i emocioneve Sjellja racionale në situata të përditshme	PJEKURIA SOCIALE Vendosja e kontakteve sociale Koordinimi i nevojave Pranimi i zakoneve dhe normave, përgjegjësive	PJEKURIA PROFESIONALE Bërja e zgjedhjeve të duhura dhe arritja e suksesit profesional Aftësia për të siguruar mjete të jetesës

Në sugjerimin vijues për zbatimin e nën-temës, ne u përpoqëm t'i përgjigjemi pyetjes së dytë: Cilat janë karakteristikat e të nxënit e të rriturve?

Sugjerim për zbatimin e kësaj nën-teme:

Nën-tema	Dallimet mes të nxënit të të rriturve dhe të fëmijëve, si një nga problemet e andragogjisë si shkencë
Synimi	Të identifikohen dallimet mes të nxënit të fëmijëve dhe të të rriturve dhe domethënia e tyre në të nxënit dhe mësimdhënie
Metodat dhe teknikat	Prezantime dhe diskutime, punë në dyshe, punë në grup
Korniza kohore	90 min.
Burimet e kërkuara	Projektor, fletë tabele, marker
Materiali i kërkuar didaktik	Prezantim në PP, posterë
Procedura	1. hapi: Hyrje në temë. Mësimdhënësi u shpjegon nxënësve rëndësinë e temës 2. hapi: Punë në dyshe: çdo dyshe ka për detyrë të identifikojë, bazuar në përvojat e tyre, të paktën 3 dallime mes të nxënit të fëmijëve dhe të të rriturve 3. hapi: Prezantim dhe diskutim për dallimet 4. hapi: Ligjërata dhe prezantimi i mësimdhënësit për dallimet që janë karakteristike për të nxënit e të rriturve, si integrim i diskutimit të mbajtur brenda prezantimit të punës në dyshe 5. hapi: Puna në grup: grupet marrin materiale (të përgatitur më herët) në lidhje me dallimet mes të rriturve dhe fëmijëve të rëndësishëm për të nxënit (dallimet jepen në tabelën vijuese), në bazë të të cilave ata duhet të përgjigjen në pyetjet e mëposhtme, duke i shkruar përgjigjet në një poster: - Në cilën mënyrë ndikojnë këto karakteristika në arsimin për të rritur? - Si duhet të organizohet trajnimi, sipas këtyre karakteristikave? - Cili është roli i mësimdhënësit? Çka pritet prej tij/saj? 6. hapi: Prezantimi i punës në grup 7. hapi: Arrihet në përfundimin se puna me të rriturit është dukshëm e ndryshme nga puna me fëmijë, domethënë nga puna normale në shkollë. Ju lutemi ndiqni udhëzimet dhe përdorni informacionin nga tabela e mëposhtme (Dallimet në të nxënit mes fëmijëve dhe të rriturve)

Dallimet në të nxënit e fëmijëve dhe të të rriturve	
Karakteristikat e fëmijëve	**Karakteristikat e të rriturve**
Varen nga vendimi i dikujt tjetër se çfarë është e rëndësishme të mësohet Presin që gjërat që mësojnë të jenë të dobishme për ta në të ardhmen E pranojnë informacionin siç “u jepet” - pa ngritur pyetje ose dyshuar Kanë pak ose aspak përvojë që do t’u ndihmonte të arrinin në përfundime Kanë qëndrime fleksibël dhe të paformatizuara Mësojnë për shkak të presionit shoqëror dhe për qëllimin e zhvillimit bio-psikologjik Të nxënit e tyre është i orientuar drejt lëndës shkollore	Vendosin vetë se çfarë është e rëndësishme për të nxënë Presin që gjërat që mësojnë të jenë të dobishme për ta menjëherë Duhet ta vlerësojnë informacionin bazuar në bindjet, vlerat dhe përvojat e tyre Kanë përvojë domethënëse bazuar në të cilën ata mund të japin përfundime Kanë qëndrime të ngurta të rezistencës ndaj ndryshimit Mësojnë të arrijnë synimet e tyre të zhvillimit dhe rolet sociale Të nxënit e tyre është i orientuar drejt zgjidhjes së problemeve

VINI RE: Problemet që lidhen me *moshën madhore dhe karakteristikat e të nxënit të të rriturve* mund të diskutohen EDHE në Temën 4 - Të nxënit e të rriturve.

Sugjerime dhe rekomandime didaktike për zbatimin e temës 1
Kjo temë mund të zbatohet në mënyra të tjera, siç janë: Lojë rolesh (e cila është një formë tërheqëse, interesante dhe dinamike e procesit të të nxënit) Punë në grup dhe punë në dyshe (e cila rrit shkëmbimin e ideve dhe përvojave të nxënësve); Analiza e tekstit me përkufizime të ndryshme të të nxënit.

SUGJERIME PËR PYETJET E PROVIMIT DHE IDE PËR PUNË INDIVIDUALE

Sugjerim për pyetjet e provimit:

- Natyra e kësaj teme është e tillë që na jep një mundësi për t'i testuar nxënësit si "praktikues reflektues", veçanërisht në fushën e marrëdhënieve ndërmjet mësimdhënësve dhe nxënësve në kontekstin e teorive të ndryshme të të nxënit dhe në fushën e karakteristikave të të nxënit të të rriturve, pra ndryshimi mes të nxënit të të rriturve dhe të nxënit të fëmijëve.
- Një ide e provimit mund të jetë një vlerësim kritik i rolit dhe veprimtarisë së mësimdhënësit në kontekstin e çdo teorie të të nxënit.
- Pse mosha madhore dhe pjekuria janë përcaktues të procesit të të nxënit të të rriturve dhe arsimit për të rritur - përgjigje e hollësishme me shembuj konkretë.

Sugjerim për të nxënit individual:

- Teoritë e të nxënit janë fusha të cilat ofrojnë një mundësi për të formuluar detyra për të nxënit individual. Një detyrë mund të jetë studimi dhe hulumtimi i të nxënit transformues duke përdorur fazat e identifikuara nga Mezirow (2000, fq. 22).
- Një detyrë tjetër mund të jetë një analizë e literaturës: Jarvis (2010), kapitujt për të nxënit dhe teoritë e të nxënit (fq. 67-130).

TEMA 2: AKTIVITETET DIDAKTIKE NË ARSIMIN PËR TË RRITUR

Elementet strukturorë të kësaj teme janë dy nën-temat e paraqitura në Tabelën vijuese. Bazuar në përvojën me vlerësimin, ne rekomandojmë se koha optimale për zbatimin e kësaj teme është gjysëm dite. Sugjerimi ynë për mësimdhënësin është që të vendosni vetë për afatin kohor për çdo nën-temë, bazuar në faktorët përkatës.

Nën-temat, synimet dhe rezultatet e zbatimit të temës: AKTIVITETET DIDAKTIKE NË ARSIMIN PËR TË RRITUR

Synimi i zbatimit të kësaj teme: Prezantimi i mundësive të zbatimit të parimeve të teorive të të nxënit dhe parimeve të arsimit për të rritur në veprimtari individuale didaktike.

Rezultati i përgjithshëm: Pas zbatimit të kësaj teme, nxënësit dinë të lidhin teoritë e të nxënit me aktivitetet e tyre didaktike. Ata janë të aftë të adoptojnë parime të arsimit për të rritur në praktikën e tyre didaktike.

Nën-tema	Synimi	Rezultati
1. Efektet e teorive të ndryshme të të nxënit, në lidhje me aktivitetet individuale didaktike	Prezantimi i mundësive të zbatimit të parimeve të teorive të të nxënit në aktivitete individuale didaktike	Nxënësit janë të aftë të lidhin parimet e teorive të të nxënit me aktivitetet e tyre didaktike
2. Parimet didaktike të arsimit për të rritur	Të kuptuarit e parimeve të arsimit për të rritur dhe respektimi i tyre në praktikën arsimore	Nxënësit i kuptojnë parimet e arsimit për të rritur dhe janë të aftë t'i zbatojnë në praktikën e tyre

2.1 Efektet e teorive të ndryshme të të nxënit në lidhje me veprimtaritë personale didaktike

Teoritë e të nxënit dhe rezultatet e hulumtimeve shkencore kanë efekte në proceset e të nxënit të të rriturve dhe proceset e mësimdhënies për të rriturit. Kështu, mësimdhënësit, sa herë që të jetë e mundur, duhet t'i ndërlidhin aktivitetet e tyre didaktike me parimet e teorive të të nxënit dhe me rezultatet e hulumtimeve shkencore të rëndësishme për suksesin dhe cilësinë e arsimit për të rritur dhe të nxënit të të rriturve.

Sugjerim për detyrë: Reflektim mbi përvojën individuale didaktike

Detyra: **Organizimi i aktiviteteve didaktike bazuar në postulatet e diskutuara - reflektim mbi përvojën** (punë individuale, punë në dyshe ose punë në grup)	*Postulatet themelore të të nxënit, bazuar në hulumtimin e trurit* • Truri i percepton pjesët dhe tërësinë njëkohësisht. • Informacioni ruhet njëkohësisht në pjesë të ndryshme të trurit dhe kujtohet përmes rrugëve të shumta të kujtesës dhe neuroneve. • Të nxënit angazhon tërë trupin. Të nxënit është aktiviteti i trurit dhe trupit: lëvizja, ushqimi, ciklet e vëmendjes dhe proceset kimike e formojnë të nxënit. • Emocionet nuk mund të ndahen nga kognicioni. Emocionet janë thelbësore për procesin e lidhjes dhe formësimit të vëmendjes, sensit dhe memorizimit tonë. • Kërkimi i qëllimit nga njeriu është i natyrshëm. • Qëllimi (kuptimi) është më i rëndësishëm se informacioni individual dhe ndërtohet përmes lidhjes dhe krijimit të modeleve. • Truri kërkon modele - ai është krijuar për të gjetur dhe gjeneruar modele, të lidhë dhe të formojë struktura. • Truri është social. Zhvillohet më mirë në koordinim me tru të tjerë. • Të nxënit e ndërlikuar zhvillohet përmes sfidave dhe pengohet nga stresi. • Çdo tru është unik. Struktura e trurit ndryshon përmes të nxënit. • Të nxënit inkurajon zhvillimin. • Të nxënit gjithmonë përfshin procese të vetëdijshme dhe të pavetëdijshme.

Faktorët (rezultatet e hulumtimit teorik dhe empirik) që duhet të lidhen me aktivitetet didaktike, në mënyrë që të nxënit dhe mësimdhënia të jenë të suksesshme:[2]

[2] Po aty

1. *Motivimi.* Nëse ka një arsye, synim ose një qëllim për pjesëmarrje në procesin e të nxënit ose procesin e mësimdhënies, një i rritur do ta vazhdojë atë proces dhe të jetë i suksesshëm në të. Është e nevojshme të aplikohen strategji të ndryshme motivimi.
2. *Mjedisi/klima e të nxënit.* Nëse duam që nxënësit të mendojnë, mjedisi i të nxënit dhe procesi i të nxënit duhet të jenë një strehë e sigurt. Proceset e ndërlikuara të të menduarit ndodhin në neokorteks. Neokorteksi nuk funksionon siç duhet nëse një person ka frikë ose është nën stres.
3. *Ulja e stresit.* Stresi është armiku i të menduarit efikas, kështu që është e nevojshme ta zvogëloni duke aplikuar teknika të ndryshme të zvogëlimit dhe relaksimit.
4. *Meta-kognicioni.* Të rriturit janë të përqendruar në rishikimin e strukturave të tyre meta-kognitive - të mendojnë dhe të eksplorojnë modelet e tyre të të menduarit dhe të të nxënit. Është e nevojshme t'u mundësoni të zhvillojnë metodat dhe teknikat e tyre të të nxënit.
5. *Mjedisi* Të rriturit presin një mjedis të të nxënit inkurajues dhe frymëzues. Është e nevojshme t'ua mundësoni krijimin e një mjedisi të ndryshëm për aktivitete të ndryshme (përdorimi i muzikës, dritës, dekorimit; ulje të ndryshme; aktivitete jashtë klasës).
6. *Vendosja e informacionit në korniza më të gjera dhe ndarja e tij në pjesë më të vogla.* Numri mesatar i njësive që një tru mund të pranojë njëherësh është shtatë (± 2).
7. *Dallimet individuale.* Ekzistojnë ndryshime në stilet e të nxënit dhe strategjitë e të nxënit që duhet të mbështeten nga aktivitete adekuate didaktike.
8. *Mbështetja në dituritë e mëparshme.* Lidhja me përvojën dhe jetën e përditshme. Truri mëson dhe memorizon ato që ne i konsiderojmë të dobishme, relevante, ose që kanë një vlerë personale. Është e nevojshme që kjo të mbështetet me veprimtari adekuate didaktike.
9. *Variacioni i përvojës.* Ofrimi i përvojës kërkon reflektim, mësim nga përvoja, përvojë konkrete dhe aplikim. Për të lidhur mendimin abstrakt me përvojën e përgjithshme, duhen të menduarit personal, metaforat dhe analogjitë.
10. *Lëvizja e bën abstrakten konkrete.* Siguroni kushte për kodimin fizik të informacionit, përmes lëvizjes, valleve, dramës, ritmit, këngëve, në mënyrë që nxënësit të krijojnë shumë mënyra të ndryshme të memorizimit.
11. *Ndërtimi i modeleve.* Jepuni nxënësve një mundësi që t'i zhvillojnë ose krijojnë vetë modelet dhe t'i ndajnë me të tjerët.
12. *Reflektim.* Konsiderimi dhe të menduarit për ato që bënë, për aktivitetet e tyre, duke menduar për "çfarë fshihet pas diçkaje", duke ekzaminuar paragjykimet dhe pritjet e tyre, dhe duke u dhënë mundësi për të bërë gabime dhe të mësojnë prej tyre.
13. *Stilet e të nxënit dhe stilet e mësimdhënies.* Metoda dhe teknika të ndryshme.
14. *Ruajtja përmirësohet nga përdorimi.* Kujtesa rritet kur ka mundësi që nxënësit të diskutojnë në mënyrë aktive përmbajtjen dhe t'u japin mësim të tjerëve
15. *Marrja e informacionit në lidhje me suksesin/arritjet.* Të rriturit kanë rezultate më të mira kur marrin reagime në lidhje me suksesin e tyre në mësim.

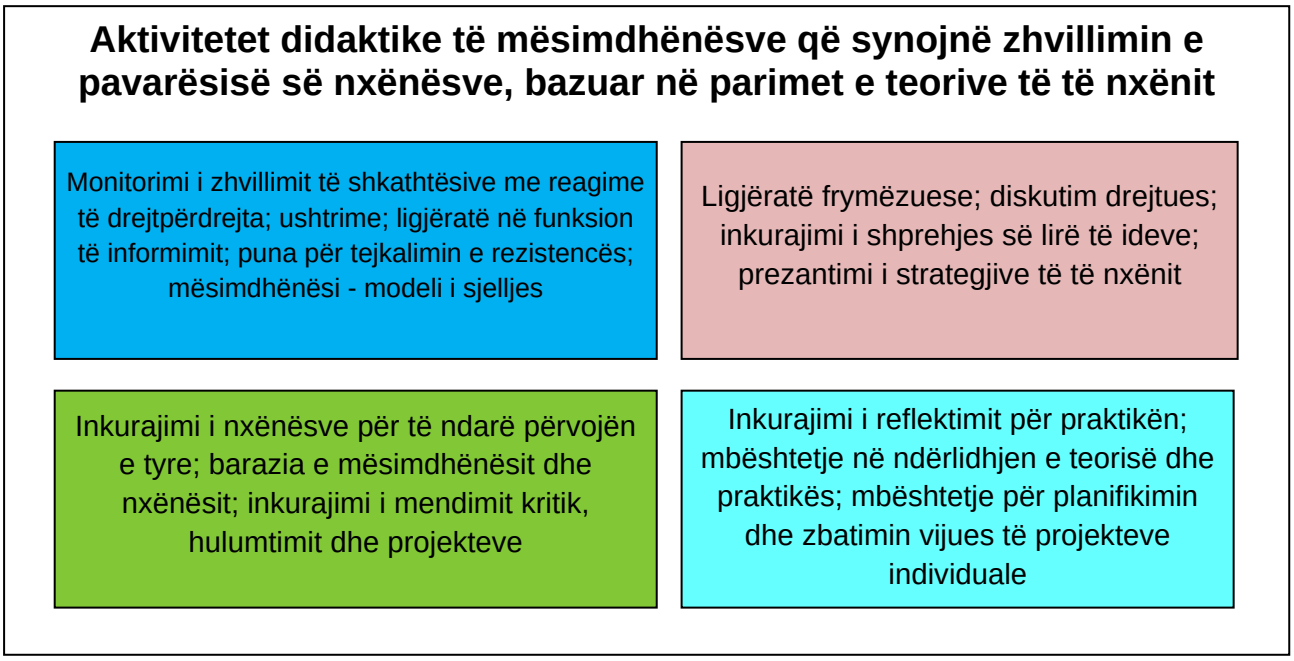

2.2. Parimet didaktike të arsimit për të rritur

Parimet e të nxënit të të rriturve dhe arsimit për të rritur bazohen në rregulla të pranuara në arsimin për të rritur dhe të cilat paraqesin udhëzime themelore dhe drejtuese dhe kërkesa që duhen respektuar në organizimin dhe zbatimin optimal të procesit të të nxënit të të rriturve dhe arsimit për të rritur. Parimet janë kritere themelore për punën andragogjike.

Kjo do të thotë që parimet përfaqësojnë kriteret themelore për aktivitetet andragogjike dhe mekanizmat për menaxhimin e proceseve të të nxënit dhe mësimdhënies. Ato mund të ndahen në dy grupe. Grupi i parë përfshin parime didaktike (të mësimdhënies), të cilat mësimdhënësit duhet t'i respektojnë në çdo kohë kur zbatojnë ndonjë temë. Grupi i dytë përfshin parimet e të nxënit të të rriturve, të cilat mësimdhënësit duhet t'i respektojnë në proceset e të nxënit dhe të mësimdhënies për të rritur.

Është e nevojshme që mësimdhënësit t'i respektojnë parimet e mëposhtme didaktike për të arritur synimet dhe rezultatet e planifikuara:

• Parimi i dukshmërisë dhe abstraktes. Të nxënit e bazuar në shqisa është i nevojshëm për të rriturit po aq sa për fëmijët; duke dhënë shembuj mund të arrihet tek dukshmëria dhe "abstraktja të kthehet në konkrete".

• Parimi i qasjes sistematike dhe hap pas hapi. Duke respektuar rregullat e mëposhtme të të nxënit hap pas hapi, nga afërsia drejt largësisë, nga e njohura drejt së panjohurës, nga e thjeshta drejt të komplikuarës, nga më e lehta drejt më të vështirës, nga konkretja drejt abstraktes, mund të sigurohet që përfitimi i diturive të jetë sistematik.

• Parimi i përshtatshmërisë. Respektimi i karakteristikave fizike dhe psikologjike, nevojave dhe dëshirave të nxënësve në procesin e mësimdhënies, rrit gatishmërinë e nxënësve për të nxënë, i çliron nga tensionet dhe dyshimet për aftësitë e tyre për të nxënë.

• Parimi i individualizimit dhe socializimit. Është e nevojshme që një mësimdhënës ta shikojë çdo nxënës si "unik" dhe gjithashtu të përdorë të gjitha potencialet individuale të nxënësve në procesin e zgjidhjes së problemeve në grup, dhe kështu të theksojë vlerën dhe nevojën për bashkëpunim.

• Parimi i diturive të qëndrueshme dhe të përdorshme. Theksimi i shfrytëzueshmërisë së diturive (duke përdorur shembuj) i bën dituritë të qëndrueshme.

Grupi i dytë i parimeve përfshin parimet e të nxënit të të rriturve dhe ato duhet të paraqiten konkretisht duke reflektuar për situatat e të nxënit të vetë mësimdhënësve dhe duke reflektuar për praktikën e tyre arsimore me nxënës të rritur. Këto parime janë si më poshtë:

Parimi	Konkretizimi
1. Të nxënit varet nga motivimi	Në cilat mënyra mund të sigurojmë një situatë motivuese në procesin e trajnimit dhe t'i ruajmë këta faktorë motivimi?
2. Të nxënit varet nga potencialet individuale për të nxënë	Në cilat mënyra mund ta bëjmë individual procesin e të nxënit?
3. Të nxënit varet nga përvoja e mëparshme dhe aktuale	Në çfarë mënyre mund ta përdorim përvojën e nxënësve si bazë për të nxënë më tej?
4. Të nxënit varet nga pjesëmarrja aktive e nxënësit dhe shkëmbimi me të tjerët	Në cilat mënyra mund të sigurojmë pjesëmarrje aktive dhe shkëmbim në arsim/trajnim?
5. Të nxënit varet nga mjedisi i të nxënit dhe atmosfera e respektit	Në cilat mënyra mund ta zhvillojmë atmosferën e respektit dhe një mjedis të mirë të të nxënit?
6. Të nxënit përmirësohet kur nxënësit janë të vetë-orientuar	Në cilat mënyra mund t'i inkurajojmë nxënësit që të jenë të vetë-orientuar në procesin e të nxënit dhe të vazhdojnë me arsimin e tyre?
7. Të nxënit varet nga të menduarit kritik, reflektues	Në cilat mënyra mund t'i inkurajojmë nxënësit të reflektojnë dhe diskutojnë për ato që shohin, mendojnë, ndiejnë ose bëjnë?
8. Të nxënit varet nga zbatueshmëria e asaj që është nxënë. Integrimi dhe aplikimi nuk është thjesht spontan, por është një proces që kërkon strategji të caktuara	Në cilat mënyra mund t'i inkurajojmë proceset e tilla?

Është e qartë se parimet e të nxënit të të rriturve janë të orientuara në raport me potencialet, motivimin dhe përvojën e nxënësve (parimet 1,2,3), aktivitetet (4,6,7), dhe mësimdhënësit që krijojnë një mjedis të të nxënit dhe atmosferë respekti (parimi 5), dhe funksionalitetin/zbatueshmërinë e asaj që është nxënë (parimi 8).

Sugjerim për zbatimin e nën-temës:[3]

Nën-tema	**Parimet e të nxënit të të rriturve**
Synimi	Të kuptuarit e parimeve të të nxënit të të rriturve dhe zbatimi i tyre në praktikë
Metodat dhe teknikat	Hyrje - mini-ligjëratë, zgjidhje problemesh në grup, prezantim dhe diskutim
Korniza kohore	60 min.
Burimet e kërkuara	Fletë tabele, lapsa me ngjyra
Materiali i kërkuar didaktik	Poster me parime të të nxënit të të rriturve të cilat janë renditur në tabelën e mësipërme

[3] Sugjerim bazuar në shembuj nga burimet e mëposhtme: Obuka nastavnika u bazičnim andragoškim veštinama - Priručnik za realizaciju obuke, Priredila D. Pavlović Breneselović, “Druga šansa”, Beograd, 2011.

Procedura	1. hapi: Mësimdhënësi jep mini-ligjëratë dhe shpjegon se diskutimet teorike mbi të nxënit e të rriturve dhe motivimin e të rriturve rezultojnë në parime specifike të të nxënit të të rriturve dhe parime të mësimdhënies për të rriturit të cilat duhet të respektohen për ta bërë të nxënit të suksesshëm. Mësimdhënësi i fton nxënësit t'i identifikojnë dhe shpjegojnë këto parime (mësimdhënësi drejton diskutimin drejt parimeve që ai/ajo ka prezantuar në posterin e përgatitur). 2. hapi: Mësimdhënësi i ndan nxënësit në 4 grupe dhe jep udhëzime për punën në grup. Secili grup merr dy parime (të cilat janë paraqitur tashmë në poster dhe të cilat i përmendëm në tekstin e mësipërm) dhe grupi ka për detyrë t'i bëjë ato më konkrete (duke dhënë shembuj shumë konkretë se si të respektohen këto parime në praktikën arsimore). 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup. Secili grup paraqet rezultatet e veta; mësimdhënësi i komenton së bashku me nxënësit nga grupet e tjera (VINI RE: Mësimdhënësi duhet ta njohë shumë mirë qasjen social-konstruktiviste ndaj të nxënit dhe ta kuptojë se çfarë është konkretizimi i parimeve) 4. hapi: Integrimi. Mësimdhënësi i shkruan procedurat e konkretizimit në skemën e parimeve (të përgatitura më parë), e cila ka fusha për konkretizimin e tyre.

Sugjerime dhe rekomandime didaktike për zbatimin e temës 2

Kjo temë mund të zbatohet në mënyra të tjera, në varësi të grupit të synuar dhe qasjes inovative të mësimdhënësit. Zbatimi i kësaj teme duhet të bazohet në pasqyrimin e përvojës së vetë nxënësve mësimdhënës.

SUGJERIME PËR PROVIMIN DHE IDE PËR PUNË INDIVIDUALE

Sugjerim për pyetjet e provimit:

Natyra e kësaj teme (si dhe e temës së mëparshme) është e tillë që siguron një mundësi për testimin e nxënësve si "praktikues reflektues" në kontekstin e ndërlidhjes së veprimtarive të tyre didaktike me postulate të ndryshme nga teoritë e të nxënit.

- Tema e esesë me shkrim: Zbatimi konkret i parimeve didaktike mund të jetë interesant, por edhe mjaft i vështirë.
- Tema e esesë me shkrim: Vështirësitë në zbatimin e parimeve didaktike në një mjedis konkret.

Sugjerim për të nxënit individual:

- Analiza e punës hulumtuese (nga literatura) në lidhje me efektet e teorive të ndryshme të të nxënit mbi aktivitetet didaktike, dhe një vlerësim i realizueshmërisë së reflektimit të tyre mbi veprimtaritë individuale didaktike.
- Hulumtim veprimi në fushën e parimeve didaktike, me shtjellimin e rezultateve të arritura dhe rekomandime.

TEMA 3: FORMAT E DITURIVE

Elementet strukturorë të kësaj teme janë dy nën-temat e paraqitura në Tabelën vijuese. Rekomandojmë se koha optimale për zbatimin e kësaj është gjysëm dite. Sugjerojmë që mësimdhënësi të vendosë vetë për kornizën kohore.

Nën-temat, synimet dhe rezultatet e zbatimit të temës: FORMAT E DITURIVE

Synimi i zbatimit të temës: Të paraqiten format e diturive. *Rezultati i përgjithshëm:* Pas zbatimit të kësaj teme, nxënësit njohin forma të ndryshme të diturive.		
Nën-tema	**Synimi**	**Rezultati**
1. Dituri deklarative dhe procedurale	Hyrje në format e diturive	Nxënësi njeh format e diturive
2. Dituri të kristalizuara dhe fluide	Hyrje në dituri dhe shkathtësi të kristalizuara dhe fluide	Nxënësi njeh format dhe shkathtësitë e diturive dhe, sipas tyre, zgjedh metodat e mësimdhënies

3.1 Dituri deklarative dhe procedurale

Nxënësit e rritur kanë pritshmëri të mëdha kur bëhet fjalë për stilin e mësimdhënies, sepse ata hyjnë në procesin e të nxënit me përvojën dhe dituritë e tyre. Kështu që është e nevojshme të përdoren ato metoda dhe teknika që respektojnë përvojën dhe dituritë e tyre. Natyra e mësimdhënies ose e kursit duhet të jetë në përputhje me natyrën e diturive që ata do të marrin. Gjithashtu, përzgjedhja e veprimtarive të një mësimdhënësi dhe e metodave të mësimdhënies përcaktohet nga faktorë të shumtë (të cilët do të diskutohen më në detaje në modulin 4 të Curriculum globALE). Një nga këta faktorë është lloji i diturive që ata do të marrin.

Format e diturive	
A. **Dituri konceptuale** (konceptet kryesore)	A. Të kuptuarit e termave nga një fushë e caktuar. Njohja e klasifikimeve dhe kategorive. Njohja e teorive.
B. **Dituri deklarative** (njohja e fakteve)	B. Njohja e informacionit dhe të dhënave. Njohja e elementeve themelorë. Njohja e terminologjisë (“Unë e di çfarë është programimi”).
C. **Dituri procedurale** (aplikimi i procedurave)	C. Njohja e procedurave, procesit. Njohja e mënyrës si bëhet diçka. Njohja me teknikat, metodat dhe shkathtësitë (“Unë e di si të programoj.”).
D. **Dituri e heshtur** (dituri e padukshme)	D. Dituri që e kemi në kokë, por që është e vështirë për t’u transferuar, verbalizuar dhe shkruar.
E. **Dituri meta-kognitive** (strategjitë e të nxënit)	E. Dituri mbi funksionimin tonë intelektual. Njohja se kush jemi, çfarë jemi, ku jemi dhe çfarë bëjmë.

Sugjerim për zbatimin e nën-temës

Nën-tema	**Aktivitetet dhe procedurat për ndërtimin e diturive**
Synimi	Nxënësit bëhen të aftë për të zgjedhur aktivitete dhe procedura për ndërtimin e diturive
Metodat dhe teknikat	Ligjëratë e shkurtër, prezantim, punë në grup, diskutim
Korniza kohore	60 min.
Burimet e kërkuara	Fletë tabele
Materiali i kërkuar didaktik	Posteri dhe letra ngjitëse me llojet e diturive

Procedura	1. hapi: Mësimdhënësi paraqet dhe shpjegon lloje të ndryshme të diturive dhe u kujton nxënësve se lloje të ndryshme kërkojnë veprimtari të ndryshme dhe metoda të ndryshme didaktike. Mësimdhënësi u tregon se mësimdhënia nuk është vetëm një proces i transmetimit/transferimit të diturive. Kur planifikojmë veprimtari të mësimdhënies, duhet të planifikojmë mënyra për të siguruar: motivim, vetë-reflektim, informim, të kuptuarit, praktikim, përmbledhje, aplikim, meta-mësim - natyrisht, në përputhje me llojin e diturive që duam të ndërtojmë. Ne përdorim metoda dhe teknika të ndryshme (mësimdhënësi jep një shembull). 2. hapi: Dhënia e udhëzimeve për punën në grup. Katër grupe marrin letra ngjitëse me detyra të cilat mësimdhënësi i ka përgatitur paraprakisht - të katër llojet e diturive me shpjegime adekuate dhe në përputhje me tekstin e mëparshëm: konceptuale, deklarative, procedurale, meta-kognitive. Secili grup, bazuar në përvojën e vet, duhet të sigurojë një shembull KONKRET të aktiviteteve që ndërtojnë një lloj specifik diturish për të demonstruar skenarin e vet didaktik. 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup (përmes teknikave të ndryshme, siç dëshirojnë grupet). 4. hapi: Konkluzion. Mësimdhënësi dhe nxënësit identifikojnë së bashku aktivitetet dhe procedurat për ndërtimin e diturive, të cilat janë të përshtatshme për llojet konkrete të diturive, duke pasur parasysh që disa aktivitete dhe procedura mund të jenë adekuate për ndërtimin e më shumë se një lloj diturish.

3.2. Dituri të kristalizuara dhe fluide

Brenda temës vijuese (e katërta), jemi përpjekur të paraqisnim ndryshimet në aftësitë për të nxënë që ndodhin në moshë madhore. Kemi prezantuam teorinë e Cattel për inteligjencën fluide dhe të kristalizuar. Inteligjenca fluide është aftësia për të grupuar shkronjat, për të klasifikuar format, për të bërë analogji nga fjalët dhe për të memorizuar shoqërimet. Inteligjenca fluide përcaktohet biologjikisht, rritet gjatë fëmijërisë dhe periudhës së parë të pjekurisë, dhe më pas zvogëlohet. Inteligjenca e kristalizuar shprehet në fjalor, arsyetim simbolik dhe ide të rrjedhshme. Inteligjenca e kristalizuar është nën ndikimin e fortë të të

nxënit, arsimit dhe përvojës, dhe rritet gjatë jetës së një personi. Në këtë kontekst, mund të flasim për dituri të kristalizuara, pasi ulja e faktorit fluid të inteligjencës (që lidhet me shpejtësinë e memorizimit dhe kohën e reagimit, dhe është i pavarur nga të nxënit dhe përvoja) mund të kompensohet nga faktori i kristalizimit (inteligjencës), të cilën disa autorë e quajnë "dituri", sepse zhvillohet përmes të nxënit, arsimit dhe përvojës, dhe pasqyrohet përmes mençurisë. Prandaj, të gjitha format e diturive të përmendura më parë mund të quhen "dituri të kristalizuara".

Nëse mendojmë për dituri të kristalizuara nga aspekti didaktik, mund të themi që aktivitetet dhe procedurat për ndërtimin e diturive të tilla janë të shumta dhe përfshijnë të gjitha aktivitetet dhe procedurat për ndërtimin e të gjitha formave të tjera të diturive - deklarative, konceptuale, procedurale, të heshtura dhe meta-kognitive.

Sugjerime dhe rekomandime didaktike për zbatimin e temës 3

Kjo temë mund të zbatohet në mënyra të tjera, në varësi të grupit të synuar dhe qasjes inovative të mësimdhënësit.

SUGJERIME PËR PROVIMIN DHE IDE PËR PUNË INDIVIDUALE

Sugjerim për pyetjet e provimit:

- Një ide e provimit mund të jetë që nxënësit të krijojnë teste diturish për temën *Format e diturive.* Kjo është mënyra se si mësimdhënësi mund të fitojë përshtime mbi të kuptuarit e tyre të kësaj teme, të depërtojë në idetë e tyre mbi lidhjen mes diturive faktike dhe procedurale, si dhe përshtime mbi idetë e tyre për zbatueshmërinë e këtyre diturive në situata konkrete arsimore.
- Renditni dhe shpjegoni (me shembuj konkretë) aktivitetet didaktike dhe metodat e përshtatshme për të fituar çdo lloj diturie.
- Cilat lloje të diturive janë veçanërisht të rëndësishme për nxënësit e rritur në kontekstin tuaj kulturor dhe lokal dhe pse?

Sugjerim për të nxënit individual:

- Një nga idetë për punën individuale mund të jetë hulumtimi në lidhje me marrëdhëniet mes diturive deklarative, procedurale dhe meta-kognitive në programe konkrete të mësimdhënies ose programe trajnimi.
- Ditari i të nxënit: Të trajnuarit shkruajnë një ditar të të nxënit në të cilin reflektojnë mbi konceptet e prezantuara dhe të diskutuara gjatë trajnimit, duke i lidhur me situatën e tyre (të nxënit e tyre dhe/ose të nxënit e të trajnuarve të tyre). Për më tepër, secili i trajnuar duhet të bëjë të paktën një prezantim të rezultateve të punës në grup (ose individuale) gjatë trajnimit.

TEMA 4: TË NXËNIT E TË RRITURVE

Elementet strukturorë të kësaj teme janë katër nën-temat e paraqitura në tabelën vijuese, me synime dhe rezultate për secilën nën-temë. Rekomandojmë se koha optimale për zbatimin e kësaj është 1 ditë. Sugjerojmë që mësimdhënësi të vendosë vetë për kornizën kohore, bazuar në karakteristikat e kontekstit kulturor dhe të grupit të synuar.

Nën-temat, synimet dhe rezultatet e zbatimit të temës: TË NXËNIT E TË RRITURVE

Synimi i zbatimit të temës: Të paraqiten karakteristikat e të nxënit të të rriturve, rëndësia e tyre në aktivitetet didaktike.

Rezultati i përgjithshëm: Pas zbatimit të kësaj teme, nxënësit i dinë karakteristikat e ndryshme të të nxënit të të rriturve dhe janë të aftë të zhvillojnë aktivitetet e tyre didaktike bazuar në këto dituri.

Nën-tema	Synimi	Rezultati
1. Si mësojnë të rriturit?	Paraqitja e kanaleve/stileve të të nxënit të të rriturve	Nxënësi njeh kanale/stilet e të nxënit dhe rëndësinë e tyre në proceset e të nxënit dhe mësimdhënies
2. Llojet e të nxënit	Prezantimi i llojeve të të nxënit dhe stileve të të nxënit të bazuar në përvojë	Nxënësi kupton llojet e të nxënit dhe stilet e të nxënit të bazuar në përvojë
3. Format tradicionale të të nxënit në kontekstin vetanak kulturor	Të kuptuarit e marrëdhënieve mes formave të të nxënit dhe kontekstit kulturor	Nxënësi kupton ndikimin e kontekstit kulturor në format e të nxënit të të rriturve
4. Ndryshimet në aftësitë e të nxënit në mosha të ndryshme	Paraqitja e ndryshimeve biologjike dhe psikologjike në moshën e rritur dhe rëndësia e tyre në të nxënit e të rriturve dhe mësimdhënien për të rritur	Nxënësi i njeh ndryshimet biologjike dhe psikologjike në moshën e rritur dhe rëndësinë e tyre në të nxënit e të rriturve dhe mësimdhënien për të rritur
5. Përballja me situatat e të nxënit si sfidë	Të kuptuarit e situatave të të nxënit si sfidë	Nxënësi është i aftë t'u përgjigjet në mënyra krijuese dhe origjinale disa situatave konkrete të të nxënit

4.1 Si mësojnë të rriturit?

Secili nxënës mëson në mënyrën e vet specifike. Dikujt i pëlqen të mësojë duke lexuar, të tjerët preferojnë të mësojnë përmes përvojës, dhe disa njerëz mësojnë më së miri duke fituar përvojë në punën në grup. Është shumë e rëndësishme që një mësimdhënës të përgatisë dhe zbatojë mësimdhënien në përputhje me stilet individuale të të nxënit të nxënësve. Stilet e të nxënit janë sjellje të preferueshme të nxënësve në procesin e të nxënit. Duke respektuar stilet e të nxënit, mësimdhënësi krijon mundësi për të nxënit të suksesshëm. Ekzistojnë teori të ndryshme për stilet e të nxënit dhe njëra prej tyre, e bazuar në kanalet e të nxënit, është teoria VAK (teoria pamore - zanore - kinestetike), përmes së cilës mund të shihen me lehtësi stilet e ndryshme të të nxënit në praktikë, domethënë tipat e ndryshme të njerëzve bazuar në kanalin e tyre dominues të të nxënit ose stilin e të nxënit - tipat pamorë, zanorë dhe kinestetikë. Zakonisht, një person preferon një stil të të nxënit. Sidoqoftë, nuk është e rrallë që dikush t'i ndërthurë të tre stilet. Kur një mësimdhënës e di se cili është stili i preferuar i të nxënit të nxënësit të tij/saj (mënyrën që nxënësi e përpunon informacionin), ose cila është "gjuha parësore shqisore" e nxënësve të tij/saj, ai/ajo mund t'i përshtasë stilet e të nxënit me atë. Nuk ka stil të drejtë ose të gabuar të të nxënit, por ka lloje të të nxënit të përshtatshme për stile të caktuara të të nxënit.

Material didaktik për zbatimin e temës *"Kanalet/Stilet e të nxënit"*

Si na ndihmojnë shqisat?

Mirëkuptimi mes njerëzve mund të arrihet nëse zbulojmë se cila është gjuha parësore shqisore e tyre. Shumica e njerëzve përziejnë shumë shqisa, por njëra prej tyre është mbizotëruese. Njerëzit e përpunojnë informacionin në mënyra të ndryshme: **mënyra pamore, zanore dhe kinestetike.**

Tipat pamorë - karakteristikat (afërsisht 65% njerëz janë tipa pamorë)	**Tipat zanorë - karakteristikat (afërsisht 30% e njerëzve janë tipa zanorë)**	**Tipat kinestetikë - karakteristikat (afërsisht 5% njerëzve janë tipa kinestetikë)**
U duhet ta shohin që ta mbajnë mend Preferojnë fotografi, të lexojnë ato që shkruhen, janë të shkëlqyer për shkrimin e ligjëratave Mund t'i "shohin" fjalët Flasin shpejt Bëjnë plane afatgjata Shohin detaje Memorizojnë duke përdorur shoqërime pamore, i mbajnë mend mirë fytyrat U pëlqen të lexojnë Kanë ndjenjën për ngjyrat, mund të kenë shkathtësi artistike U pëlqen të lexojnë dhe vizatojnë, kanë bukurshkrim Mund t'i harrojnë lehtë udhëzimet gojore ose mund të harrojnë lehtë të transferojnë mesazhe gojore Janë lexues të mirë dhe preferojnë të lexojnë më mirë sesa të dëgjojnë dikë që u lexon Shpesh e dinë se çfarë duan të thonë, por e kanë të vështirë t'i gjejnë fjalët	U duhet të dëgjojnë për të mbajtur mend Preferojnë të dëgjojnë dhe ndonjëherë "humben" në përpjekje t'i shkruajnë gjërat Mësojnë duke dëgjuar dhe i memorizojnë më mirë gjërat që kanë dëgjuar sesa ato që kanë parë "Flasin me veten" teksa bëjnë diçka U pëlqen të lexojnë me zë të lartë ose të dëgjojnë dikë që u shpjegon diçka; gjithashtu u pëlqen të shpjegojnë veten e tyre Janë të mirë në imitimin e zërave të njerëzve dhe mënyrës si flasin Shkrimi i tyre i dorës zakonisht nuk është i bukur U pëlqen të flasin dhe të debatojnë Janë shumë të detajuar në përshkrimin e gjërave Kanë probleme me aktivitetet që përfshijnë vizualizimin	Preferojnë të përdorin materiale të ndryshme dhe dinamikën e grupit I prekin njerëzit për të tërhequr vëmendjen e tyre U pëlqejnë aktivitetet fizike dhe ecin shumë U pëlqen të bëjnë gjëra dhe të provojnë aktivitete të reja Memorizojnë më së miri nëse bëjnë lëvizje të caktuara Shpesh përdorin mimikën dhe gjestet, lëvizje të duarve teksa flasin Shkrimi i tyre i dorës është i dobët U pëlqen të veprojnë dhe të shijojnë lojërat që përfshijnë lëvizjen U pëlqen të marrin pjesë në bërjen e modeleve, të bëjnë eksperimente, etj. U pëlqen të përdorin kompjuterë në të nxënë, pasi e përdorin prekjen (e tastierës) për të rritur të nxënit

Sugjerim për zbatimin e nën-temës:[4]

Nën-tema	Kanalet/stilet e të nxënit
Synimi	Prezantimi i kanaleve/stileve të ndryshme të të nxënit dhe rëndësia e tyre në të nxënit dhe mësimdhënie
Metodat dhe teknikat	Ligjëratë, prezantime, diskutime, punë në grup
Korniza kohore	60 minuta
Burimet e kërkuara	Projektor, fletë tabele, lapsa me ngjyra
Materiali i kërkuar didaktik	Materiali: “Si na ndihmojnë shqisat tona”, PowerPoint
Procedura	1. hapi: Hyrje: Mësimdhënësi flet me nxënësit për mënyrat që ata kanë mësuar gjatë studimeve, shkruan përgjigjet e tyre 2. hapi: Ligjëratë e shkurtër, duke përdorur PP, për karakteristikat kryesore të stileve të ndryshme të të nxënit (VAK) dhe për rezultatet e hulumtimit se sa njerëz u përkasin stileve specifike të të nxënit në të gjithë botën 3. hapi: Nxënësit marrin materialin: “Si na ndihmojnë shqisat tona” dhe ndahen në grupe, dhe secili grup ka për detyrë të planifikojë një mësim në të cilin ata do të përdorin teknika për të kënaqur stilet specifike të të nxënit 4. hapi: Nxënësit bëjnë një prezantim të shkurtër të rezultateve të tyre dhe diskutojnë se sa të vëmendshëm kanë qenë në lidhje me kanale të ndryshme të të nxënit dhe përdorimin e tyre në klasë.

Shënim: Duke shpjeguar stilet e ndryshme të të nxënit bazuar në kanalet e të nxënit, ne pjesërisht iu përgjigjëm pyetjes: Si mësojnë të rriturit? Sidoqoftë, përgjigjja e plotë për këtë pyetje ofrohet përmes temave të mëparshme në këtë modul, si dhe në temat vijuese.

Përveç stileve të bazuara në kanalet e preferuara të të nxënit, literatura andragogjike u kushton vëmendje të veçantë stileve të krijuara bazuar në hulumtimet e David Kolb rreth ciklit të të nxënit të bazuar në përvojë. Në përputhje me fazat e të nxënit të bazuar në përvojë, Kolb ka identifikuar katër stile të të nxënit, të cilat do t’i diskutojmë në nën-kapitullin vijues: Llojet e të nxënit.

---

[4] Sugjerime bazuar në shembuj nga burimet e mëposhtme:

Alibabić,Š., Popović,K., Avdagić,E., Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja – Andragoški priručnik za nastavnike, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Sarajevo, 2012.
Obuka nastavnika u bazičnim andragoškim veštinama - Priručnik za realizaciju obuke, Priredila D. Pavlović Breneselović, “Druga šansa”, Beograd, 2011

4.2 Llojet e të nxënit

Në temën e parë në këto Udhëzime, ne prezantuam disa nga teoritë e të nxënit dhe disa nga llojet e të nxënit të lidhur me to - *kognitiv, i bazuar në sjellje, konstruktivist, transformues.* Funksioni i çdo teorie nuk është vetëm të jetë "teorike ose shkencore", por edhe të reflektojë për praktikën e llojeve të të nxënit. Për të qenë më të saktë, teoritë e të nxënit janë "kategori mendimesh" dhe llojet e të nxënit janë format e tyre praktike. Në kontekstin e temës së parë, identifikuam disa parime thelbësore të teorive të të nxënit, të cilat, në të vërtetë, përshkruajnë dhe shpjegojnë llojet e të nxënit.

Përmbledhje e llojeve të të nxënit

Të nxënit e bazuar në sjellje	**Të nxënit kognitiv**
• Të nxënit është një reagim ndaj stimulimit nga mjedisi të paraqitur nga lidhja S-R • Bëhet duke stimuluar, arsyetuar dhe vëzhguar • Përmirësohet duke shpërblyer • Synimi i të nxënit dhe mësimdhënies = ndryshimi i sjelljes	• Të nxënit është përpunim aktiv i informacionit • Organizimi i informacionit në struktura duke u dhënë kuptim • Memorizimi i informatave dhe kërkimi i lidhjeve mes tyre • Zhvillimi i skemave kognitive dhe strukturave të mendimeve • Synimi i të nxënit = integrimi i diturive të reja në strukturat ekzistuese mendore
Të nxënit konstruktivist	**Të nxënit transformues**
• Të nxënit është procesi i ndërtimit aktiv të diturive (varet nga dituritë dhe përvoja e mëparshme e studentëve), dituritë janë aktive dhe nuk mund të transferohen, po ndërtohen dhe rindërtohen; është ndërveprues për nga natyra e tij dhe varet nga përmbajtja dhe konteksti i të nxënit • Synimi i të nxënit = ndërtim dhe rindërtim individual i diturive bazuar në përvojën individuale në një mjedis interaktiv	• Të nxënit prej përvojës është thelbi i të nxënit transformues • Të nxënit është ngritja e pyetjeve mbi vlerat, besimet dhe qëndrimet individuale mbi të cilat ne bazojmë funksionin tonë në jetë • Reflektimi kritik është një aktivitet parësor i të nxënit • Të nxënit transformues përfshin të nxënit instrumental dhe komunikativ, nëse brenda tyre ndodh reflektim kritik • Synimi i të nxënit = ndryshimi i mënyrës në të cilën ne e shohim veten, të tjerët dhe botën përreth nesh; transformimi i këndvështrimit

Ekziston një lloj i të nxënit shtesë: *të nxënit prej përvojës,* sepse përvoja ka një rol të rëndësishëm në procesin e të nxënit të të rriturve dhe të kuptuarit e tij teorik. Përvoja nuk është vetëm ajo që na ndodh, por edhe ajo që ne bëjmë me ato që na ndodhin. Në

literaturën andragogjike ka interpretime të ndryshme të fenomenit të të nxënit të bazuar në përvojë, dhe një nga më koherentët është teoria e Kolb (1984). Kolb e përkufizon të nxënit si një proces të krijimit të diturive përmes transformimit të përvojës. Sipas tij, të nxënit është një proces (cikël) i integruar, i cili përbëhet nga fazat e mëposhtme:

1. Faza e përballjes me përvojën konkrete - të nxënit fillon kur një person përballet me një përvojë të re konkrete (ngjarje ose situatë) përmes proceseve të vëzhgimit, reagimit dhe përpjekjes për ta kuptuar atë.

2. Faza e reflektimit të vëzhgimit - mbledhja e të dhënave për atë që personi vëzhgoi, bëri, përjetoi, dhe një vlerësim kritik i saj. Mënyra si një person i vlerëson gjëra të caktuara varet nga paradigma e vlerës mbizotëruese ose sistemi i vlerave (i cili është specifik për një kohë dhe mjedis të caktuar dhe mund të jetë i vjetëruar dhe jo fleksibël).

3. Faza e konceptimit - procesi i analizimit të të dhënave dhe zhvillimi i tyre në mendjen tonë; procesi i interpretimit të asaj që kemi kaluar dhe zhvillimi i teorive dhe koncepteve adekuate që synojnë një të kuptuar më të thellë të të dhënave. Paradigma e vlerës mbizotëruese është një “filtër” interpretimi edhe në këtë fazë.

4. Faza e eksperimentimit aktiv dhe testimit të implikimeve - të nxënit ndodh përmes diskutimit të implikimeve dhe modifikimit të diturive dhe sjelljes. Një person që mëson e pyet veten: Çka do të ndodhte? Çka duhet të ndryshohet? Çfarë veprimesh duhet të ndërmerren?

Sipas këtij modeli të të nxënit prej përvojës, Kolb krijoi një *tipologji të të nxënit,* ku kriteret kryesore ishin mbizotërimi i një faze në ciklin e të nxënit prej përvojës. Tipologjia e stileve të të nxënit është në përputhje me tipologjinë e njerëzve (që bazohet në tipologjinë e stileve).

- *Akomoduesi* - ky stil është tipik për njerëzit që përdorin shkathtësitë e tyre analitike për zgjidhjen e problemeve. Ata kujdesen për zbatimin e planeve të caktuara dhe përshtaten me rrethanat specifike. Këta njerëz quhen *aktivistë.*

- *Divergejenti* - ky stil përdoret nga persona që përpiqen t’i shohin problemet nga këndvështrime të ndryshme dhe të krijojnë një lloj sinergjie të këtyre këndvështrimeve. Ata preferojnë të merren me njerëz sesa me gjëra dhe ide. Këta njerëz quhen *mendimtarë.*

- *Asimilatori* - ky stil është tipik për njerëzit me arsyetim induktiv që vendosin ide të ndryshme në një shpjegim. Njerëzit që preferojnë këtë stil përpiqen të zhvillojnë koncepte dhe modele teorike, por zakonisht nuk janë të mirë në zbatimin praktik të modeleve të tilla. Ne i quajmë këta njerëz *teoricienë.*

- *Konvergjenti* - Ky stil është tipik për njerëzit që duan të kontrollojnë se si funksionon zgjidhja e disa problemave në praktikë. Ata janë praktikë dhe u pëlqen të provojnë ide dhe ta përdorin në praktikë atë që kanë mësuar. Ata preferojnë më shumë gjërat dhe idetë sesa njerëzit. Këta njerëz quhen *pragmatikë.*

Mësimdhënësi mund të paraqesë tema/probleme të ndryshme duke përdorur modelin e të nxënit të bazuar në përvojë dhe kështu t’u mundësojë nxënësve të kuptojnë thelbin e të nxënit të bazuar në përvojë. Sugjerojmë që mësimdhënësit ta zbatojnë këtë model me temën *Format tradicionale të të nxënit në një kontekst kulturor individual.*

4.3 Format tradicionale të të nxënit në kontekstin kulturor vetanak dhe modeli i të nxënit prej përvojës

Konteksti kulturor është një nga përcaktuesit kryesorë për planifikimin dhe zbatimin e të nxënit dhe mësimdhënies për të rritur. Kështu, është e nevojshme të merrni parasysh kontekstin e përgjithshëm kulturor dhe madje edhe mjedisin specifik kulturor të çdo individi në çdo kohë. Kjo nën-temë duhet të zbatohet duke përdorur modelin e të nxënit prej përvojës.

Sugjerim për zbatimin e nën-temës

Nën-tema	Format tradicionale të të nxënit në kontekstin vetanak kulturor
Synimi	Të kuptuarit e marrëdhënies mes formave të të nxënit dhe kontekstit kulturor
Metodat dhe teknikat	Modeli i të nxënit prej përvojës, diskutimi, prezantimi, aktivitetet dhe procedurat nga materiali didaktik që nxënësit do të marrin si mbështetje për këtë detyrë
Korniza kohore	60 minuta
Burimet e kërkuara	Projektor, fletë tabele, lapsa me ngjyra
Materiali i kërkuar didaktik	Materiali: “Fazat e të nxënit të bazuar në përvojë dhe procedurave didaktike” (përgatitur për këtë detyrë)
Procedura	1. hapi: Prezantimi; diskutim rreth formave dhe llojeve të preferuara të të nxënit (përpara dhe tani) në kontekstin kulturor personal 2. hapi: Udhëzim për punën në grup; mësimdhënësi formon nga tre deri në katër grupe (në varësi të numrit të nxënësve). Grupet marrin një detyrë për të zhvilluar nën-temën *Format tradicionale të të nxënit në kontekstin vetanak kulturor individual* përmes fazave të ciklit të të nxënit prej përvojës. Grupet marrin materialin didaktik të përgatitur më parë *“Fazat e të nxënit prej përvojës”* si një mbështetje për detyrën e tyre. Duke kaluar secilën fazë të të nxënit prej përvojës, grupet do të zgjedhin aktivitetet dhe procedurat më të përshtatshme didaktike nga ato të ofruara në materialin didaktik. 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup dhe krahasimi i rezultateve 4. hapi: Integrimi dhe konkluzioni. Mësimdhënësi paraqet konkluzionin për rëndësinë e kontekstit kulturor për zgjedhjen e formave të të nxënit.

Materiali didaktik “Fazat e të nxënit prej përvojës dhe procedurave didaktike”:

Fazat e të nxënit prej përvojës	Aktivitetet dhe metodat
Përballja me përvojë konkrete në lidhje me **lidhjen mes llojeve të të nxënit dhe kontekstit vetanak kulturor**	Simulimi, analiza e rasteve, luajtja e roleve, praktika në terren, demonstrimi
Vëzhgimi reflektues, fitimi i informacionit mbi atë që vërejtën, bënë, përjetuan nxënësit, dhe vlerësimi i tyre kritik. Vlerësimi i kësaj bazohet në paradigmën e vlerës dominuese ose sistemin e vlerave (specifik për kohë ose vend të caktuar dhe mund të jetë i vjetëruar dhe i pasaktë)	Diskutimi, krahasimi, përzgjedhja dhe organizimi i të dhënave, prezantimi dhe shkëmbimi i ideve
Konceptualizimi. Procesi i analizimit të të dhënave dhe reflektimi mbi të, pra procesi i interpretimit të asaj që ata përjetuan dhe zhvillimi i teorive dhe nocioneve të duhura në lidhje me ato, me qëllim të të kuptuarit më të thellë të të dhënave. Paradigma e vlerës mbizotëruese është një “filtër” interpretimi edhe në këtë fazë.	Hulumtimi i burimeve shtesë, diskutimi në grup rreth çështjeve të diskutueshme, inkurajimi i të menduarit kritik dhe parashikimi i përfundimit
Eksperimentimi aktiv dhe testimi i implikimeve. Të nxënit ndodh si një diskutim për implikimet dhe modifikimin e diturive dhe sjelljes. Personi që mëson e pyet veten: Çfarë do të ndodhë? Çka duhet të ndryshohet? Çfarë veprimesh duhen ndërmarrë?	Eksperimentimi, puna me projekte, praktika, zgjidhja e problemeve, inkurajimi i një qasje krijuese dhe inovative për zbatimin e rezultateve, planifikimi për të ardhmen

4.4 Ndryshimet në aftësitë e të nxënit në mosha të ndryshme

Rezultatet e pjesës më të madhe të studimeve psikologjike dhe andragogjike flasin kundër stereotipit që të rriturit nuk mund të mësojnë për shkak të dobësimit të aftësive të tyre të të nxënit. Të nxënit e të rriturve varet nga konteksti personal dhe shoqëror, aftësitë fizike, shqisore dhe intelektuale dhe faktorët e motivimit. Zakonisht, dyshimet lidhen me aftësitë e të rriturve që ndryshojnë me kohën dhe ulen me kohën. Sidoqoftë, rezultatet e hulumtimeve kanë treguar që ka ndryshime në aftësitë e njerëzve, por njerëzit nuk e humbasin aftësinë për të nxënë. Kjo do të thotë që të rriturit mund të jenë të suksesshëm në të nxënë sepse mund të mendojnë, gjykojnë, por edhe të përqendrohen dhe të memorizojnë. Për një person që i përdor aftësitë e veta mendore më shumë, ne themi se ai/ajo është në gjendje të mirë mendore, e cila (së bashku me shëndetin e mirë dhe përvojën) mundëson të nxënë dhe arsim të suksesshëm.

Proceset më me ndikim në lidhje me të nxënit dhe arsimin për të rritur janë ndryshimet në shikim dhe dëgjim. Sidoqoftë, një ulje në shikim dhe dëgjim mund të korrigjohet duke përdorur pajisje dëgjimi ose syze.

Të nxënit është gjendja e një truri të shëndetshëm	Rreth trurit
• Për të qëndruar funksional, truri i njeriut ka nevojë për veprimtari të përhershme (stërvitje); • Të nxënit është ushtrimi më efektiv i cili parandalon uljen e funksionit të trurit; • Sa më shumë të mësohet, aq më të mëdha janë shanset për ta shtyrë fillimin dhe përparimin e ndryshimeve neuro-degjeneruese. 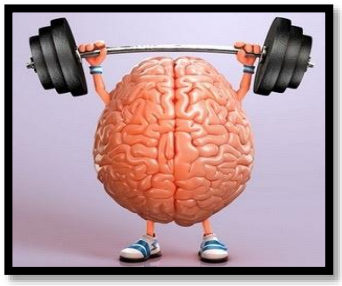	<u>Fakte:</u> • Përbëhet nga një numër gjigant i neuroneve (15-33 miliardë në lindje); • Disa pjesë të trurit krijojnë neurone të reja gjatë gjithë jetës (neuro-gjenezë); • Lidhjet mes neuroneve modifikohen ndjeshëm gjatë jetës: disa formohen dhe përmirësohen (gjeneza sinaptike) dhe disa dobësohen dhe zhduken (eliminimi sinaptik). <u>Rregulla:</u> • Niveli i aftësisë së dikujt varet jo vetëm nga numri i neuroneve, por kryesisht nga ndërlidhja e tyre; • Niveli i aktiviteteve të lidhjes ndër-neurone përcakton statusin e tyre - ato që nuk përdoren do të zhduken, ndërsa ato që përdoren bëhen më të forta dhe zgjasin gjatë gjithë jetës.

Hulumtimi i Thorndyke ka mohuar “teorinë e plasticitetit” dhe idenë e cila ishte e përhapur në atë kohë që të nxënit dhe arsimi ishin monopoli i rinisë. Hulumtimi i tij ka treguar se aftësitë intelektuale ulen shumë pak me moshën (inteligjenca pas moshës 25 vjeç dhe kujtesa pas 16 vjetësh). Studiues të tjerë dolën me gjetje të ngjashme. Kur bëhet fjalë për të nxënit e të rriturve, përfundimet e mëposhtme janë të rëndësishme: hulumtimet kanë treguar se jo të gjitha funksionet intelektuale ulen me moshën; ato që bien nuk ulen në mënyrë të barabartë; një nga funksionet në rënie është aftësia për t’u përgjigjur shpejt ndaj ngjarjeve rreth një personi. Autorët bashkëkohorë besojnë se teoria e Cattell mbi inteligjencën fluide dhe të kristalizuar është debati më i plotë mbi zhvillimin e aftësive të përgjithshme në moshën madhore. Rritja e inteligjencës fluide (e cila përcaktohet biologjikisht) përfundon pas periudhës së parë të moshës madhore dhe zvogëlohet më pas, ndërsa inteligjenca e kristalizuar është nën ndikimin e rëndësishëm të arsimit dhe përvojës dhe kështu rritet gjatë gjithë jetës.

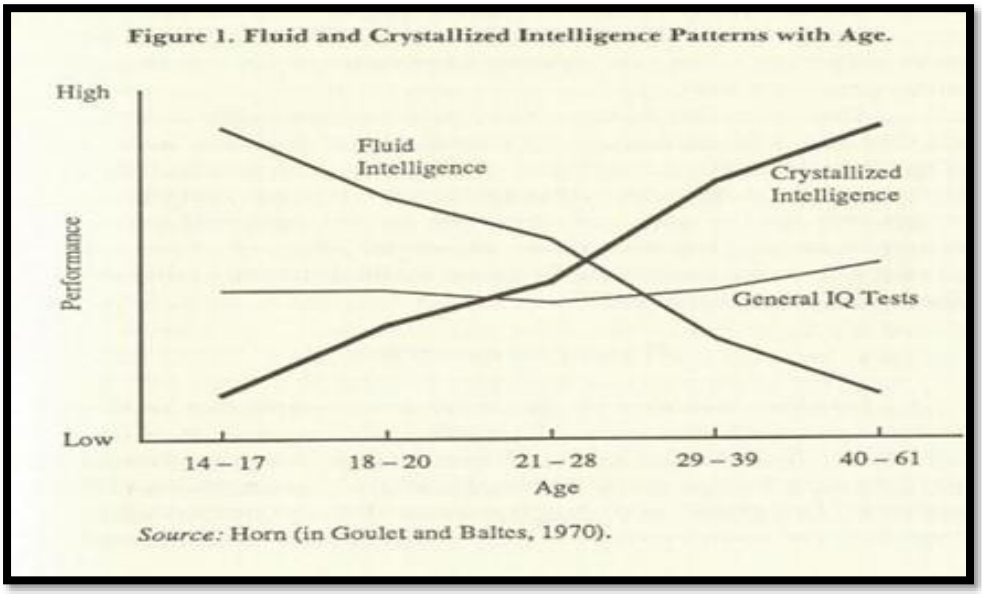

Teori të ndryshme të inteligjencës konfirmojnë se ekzistojnë disa lloje të inteligjencës. Disa nga këto teori u zhvilluan nga: Vygotsky (bazuar në proceset e brendësimit), Piaget (teoria konstruktiviste), Katel (teoria rreth dy llojeve të inteligjencës që kemi përmendur më parë), Gardner (teoria e inteligjencës së shumëfishtë).

Gardner (1999) renditi tetë lloje të inteligjencës:

- *Gjuhësore* (ndjeshmëri për kuptimin dhe rendin e fjalëve)
- *Logjiko-matematikore* (aftësia për të kuptuar sistemet matematikore dhe logjike)
- *Muzikore* (aftësia për të kuptuar dhe krijuar muzikë)
- *Pamore dhe e posaçme* (aftësia për të menduar me fotografi, për të memorizuar fjalë që i sheh)
- *Kinestetike* (aftësia për t'u shprehur përmes trupit dhe lëvizjes)
- *Ndërpersonale* (aftësia për të kuptuar individë të tjerë)
- *Intrapersonale* (aftësia për të kuptuar ndjenjat vetanake)
- *Natyraliste* (aftësia për t'i identifikuar dhe klasifikuar modelet në natyrë).

Në varësi të nivelit të arsimit dhe nivelit të përvojës, këto lloje zhvillohen ndryshe. Një çështje kyçe është se si të zhvillohen lloje të ndryshme të inteligjencës. Hulumtimet tregojnë se në atë proces rol të rëndësishëm luajnë veprimtaritë e nxënësve dhe ndërveprimi i tyre me të tjerët, si dhe përmbajtja e të nxënit. Në kuptim didaktik, kjo përfshin angazhimin e të gjitha kanaleve të të nxënit, një kurs të diferencuar, me metoda dhe burime të ndryshme në ligjërata.

4.5 Përballja me situatat e të nxënit si sfidë

Kjo nën-temë nuk ka të bëjë vetëm me temën “Të nxënit e të rriturve”, në të cilën planifikohet të zbatohet. Ajo është e lidhur direkt me temën vijuese “Motivimi për të nxënë”. Një sfidë mund të jetë një motiv, por mund të jetë edhe pengesë nëse të rriturit nuk janë të gatshëm t’i përgjigjen një sfide. Është logjike që një sfidë është një forcë lëvizëse, domethënë motiv. Duke mbajtur parasysh karakteristikat e të rriturve, pritet që situatat e të nxënit të jenë sfida për ta. Në çdo periudhë të moshës madhore, njerëzit zgjidhin detyra të caktuara zhvillimore. Çdo detyrë është një sfidë dhe mund të zgjidhet me ndihmën e të nxënit dhe arsimit. Kështu, situatat e të nxënit janë sfida. Për më tepër, përballja me situata të të nxënit është një sfidë për të rriturit për shkak të arsyeve të mëposhtme:

- Të rriturit luajnë role të ndryshme dhe kanë përgjegjësi të ndryshme, kështu që ata kanë orientime të ndryshme drejt të nxënit
- Të rriturit kanë përvojë jetësore
- Të rriturit kanë kaluar nëpër faza të ndryshme zhvillimi, në sferën e tyre psikologjike, biologjike dhe sociale, gjë që u mundëson t’i ri-interpretojnë përvojat e tyre
- Të rriturit shpesh përjetojnë ankth dhe ambivalencë në lidhje me orientimin e tyre drejt të nxënit
- “Të rriturit gjithmonë mbajnë çantat mbi shpinë”

Sugjerime dhe rekomandime didaktike për zbatimin e temës 4

Meqenëse të gjitha këto karakteristika që janë renditur i përkasin një personaliteti, por edhe një konteksti kulturor konkret (kështu që, në kontekste të ndryshme, do të zgjidhen përgjigje të ndryshme dhe që do ta lëvizin diskutimin në një drejtim të caktuar), mësimdhënësi mund ta përdorë diskutimin dhe një përfundim integrues për ta shpjeguar më mirë këtë temë. Gjatë diskutimit mund të bëhen pyetjet e mëposhtme: Çfarë është një situatë e të nxënit? Kush e krijon? Çfarë ndikon tek ajo? Çfarë bën një mësimdhënës për ta bërë situatën e të nxënit një sfidë? Çfarë bën një nxënës për ta bërë situatën e të nxënit një sfidë? Si i përgjigjet mësimdhënësi një sfide të tillë? Si i përgjigjet nxënësi një sfide të tillë?

- Kjo temë mund të zbatohet përmes debatit, i cili mund të jetë më interesant për nxënësit
- Mund të përdoret edhe analiza e rasteve studimore si procedurë didaktike. Disa situata të të nxënit mund të analizohen si sfida.

Mësimdhënësi mund të japë një detyrë për nxënësit për të krijuar një trajnim i cili ka për qëllim zhvillimin e secilit prej llojeve të inteligjencës sipas Gardner. Në varësi të numrit të nxënësve, kjo mund të bëhet në dyshe ose në grupe të vogla. Detyra mund të jetë gjithashtu që t’u kërkoni nxënësve t’u përgjigjen pyetjeve të mëposhtme: Çfarë bën një mësimdhënës dhe çfarë bën një nxënës në mënyrë që të jetë në gjendje të mirë mendore? Mund të përdoret edhe loja me role.

SUGJERIME PËR PROVIMIN DHE IDE PËR PUNË INDIVIDUALE

Sugjerim për pyetjet e provimit:

- Pse është e rëndësishme që mësimdhënësit t'i njohin stilet e të nxënit të nxënësve? Shtjellim me shembuj konkretë
- Si ndikon stili i të nxënit i mësimdhënësit në përgatitjen e tij/saj të kursit dhe punës në klasë?
- Çdo nxënës duhet të krijojë teste të diturive për këtë temë, ku mësimdhënësi mund të shohë ato që nxënësit i konsiderojnë të rëndësishme (sepse ata do të përfshijnë në një test gjëra që i konsiderojnë të rëndësishme).

Sugjerim për të nxënit individual:

- Studimi i literaturës së rekomanduar, veçanërisht studimi i Kolb
- Nxënësit, bazuar në përvojën e tyre, mund të bëjnë një skemë të moshës madhore (me shpjegime të karakteristikave biologjike dhe psikologjike të secilës periudhë të moshës madhore) dhe ta krahasojnë me afatin kohor që mund të gjejnë në literaturën e rekomanduar.
- Bazuar në literaturë, nxënësit mund të shtjellojnë menaxhimin e një individi për të nxënit e vetë-orientuar.

TEMA 5: MOTIVIMI ARSIMOR

Elementet strukturorë të kësaj teme janë dy nën-temat e paraqitura në tabelën vijuese, me synime dhe rezultate për secilën nën-temë. Rekomandojmë se koha optimale për zbatimin e kësaj është 1 ditë. Sugjerojmë që mësimdhënësi të vendosë vetë për kornizën kohore, bazuar në karakteristikat e kontekstit kulturor dhe grupit të synuar.

Nën-temat, synimet dhe rezultatet e zbatimit të temës: MOTIVIMI ARSIMOR

Synimi: Të paraqiten specifikat e motivimit të të rriturve për të nxënë dhe arsimit për të rritur. *Rezultati i përgjithshëm:* Pas kësaj teme, nxënësit dinë specifikat e motivimit të të rriturve për të nxënë dhe arsimit për të rritur. Ata janë të aftë të zbatojnë procedura për zhvillimin e motivimit dhe tejkalimin e pengesave në të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur.

Nën-tema	Synimi	Rezultati
1. Motivet në arsimin për të rritur	Hyrje në motivet për të hyrë në procesin arsimor dhe rëndësinë e tyre në procesin e të nxënit dhe mësimdhënies	Nxënësi është i aftë t'i njohë motivet individuale dhe të rrisë motivimin për të nxënë
2. Pengesat në arsimin për të rritur	Hyrje në pengesat në arsimin për të rritur dhe strategjitë për tejkalimin e tyre	Nxënësi është i aftë të identifikojë pengesat e të nxënit dhe të përdorë strategji për t'i tejkaluar

5,1 Motivet në arsimin për të rritur

Motivimi është një forcë shtytëse për çdo person. Kjo e bën të aftë për t'u përfshirë në aktivitete për arritjen e synimeve të caktuara. Brenda kësaj force shtytëse ka faktorë të ndryshëm që i bëjnë njerëzit të bëjnë gjëra, të cilat i quajmë "motive". Shumë autorë që kanë bërë hulumtime mbi të nxënit e të rriturve thonë se suksesi në aktivitetet e të nxënit varet më shumë nga faktorët jo-kognitivë, siç janë motivet, sesa nga aftësitë intelektuale. Pra, motivet janë shumë të rëndësishme. Sidoqoftë, duhet edhe të kemi parasysh pengesat, sepse ato janë e kundërta e motiveve dhe ua ndalojnë njerëzit të marrin pjesë në aktivitete të të nxënit. Duhet të forcojmë motivet dhe t'i heqim pengesat.

Kur literatura psikologjike diskuton dhe përcakton motivet, ajo i lidh ato me nevojat, interesat dhe qëndrimet e një personi. Teori të ndryshme i përcaktojnë këto lidhje ndryshe, gjë që është e kuptueshme, duke pasur parasysh kompleksitetin, strukturën dhe marrëdhëniet ndërmjet këtyre kategorive. Disa autorë thonë se nevojat dhe motivet janë të barabarta, ndërsa të tjerë thonë se nevojat janë burimi i veprimtarive të një personi, domethënë themeli i sjelljes motivuese të një personi. Ka disa autorë që thonë se motivet janë sisteme të ndërlikuara, të cilat përfshijnë nevoja, synime dhe shumë faktorë të tjerë. Ata i bëjnë njerëzit të sillen në një mënyrë të caktuar.

Ekzistojnë disa teori dhe koncepte në psikologji dhe andragogji të cilat mund të na ndihmojnë ta kuptojmë këtë fenomen kompleks. Një prej tyre është teoria e Maslow për hierarkinë e nevojave, e cila jep një listë të nevojave njerëzore: nevoja fiziologjike, nevoja për siguri, nevoja për dashuri, respekt dhe vetë-realizim (Maslow, 1970).

Kur bëhet fjalë për motivimin, ekziston një teori tjetër shumë e njohur në andragogji. Kjo gjendet në konceptin e Houle (sipas Titmus, 1989). Ky koncept rendit tre lloje të motivimit: 1. nxënësit të orientuar drejt një synimi (ata përdorin arsimin dhe të nxënit për të arritur synime shumë të qarta dhe specifike), 2. nxënës të orientuar drejt veprimtarisë (ata marrin pjesë në arsim për të socializuar, për të bërë kontakte sociale përmes aktiviteteve arsimore), 3. nxënës të orientuar drejt një procesi të të nxënit (ata kënaqen me procesin e të nxënit dhe u pëlqen të fitojnë dituri të reja).

Duke testuar teorinë e Houle, autorë të tjerë kanë zbuluar arsyet e mëposhtme për pjesëmarrjen e të rriturve në arsim dhe të nxënë:

- Kontaktet sociale (ata regjistrohen në arsim për të socializuar dhe për të bërë miq)
- Shmangia (ata regjistrohen për të kapërcyer zhgënjimin dhe larguar mërzinë)
- Përmirësimi profesional (ata duan të përmirësojnë statusin e tyre profesional)
- Shërbimi i komunitetit (ata duan t'i shërbejnë me efikasitet komunitetit)
- Pritjet e të tjerëve (ata duan të përmbushin pritjet e të tjerëve, për shembull në punë)
- Interesi kognitiv (ata marrin pjesë sepse kënaqen nga të nxënit, ata mësojnë me kënaqësi, për veten e tyre)

Këto janë disa përgjigje të pyetjes: Pse marrin pjesë të rriturit në të nxënë dhe arsim? Çfarë i motivon të marrin pjesë? Sidoqoftë, për një mësimdhënës në arsimin për të rritur është veçanërisht e rëndësishme të dijë se si t'i motivojë nxënësit dhe të dijë se cilat janë motivet e tyre në procesin e të nxënit, në mënyrë që t'i bëjë nxënësit më të suksesshëm dhe këmbëngulës në arritjen e rezultateve të tyre të planifikuara.

Duke pasur parasysh burimin dhe origjinën, motivimi për të nxënë mund të jetë i brendshëm ose i jashtëm. Motivimi i brendshëm vjen nga personi, nga vetja e tij/saj e brendshme. Nuk përfshin shpërblime ose përfitime të dukshme. Bazohet në të nxënit për hir të dijes, për kënaqësi dhe për një ndjenjë të arritjes. Ky motivim nuk ka nevojë domosdoshmërisht për instrumente dhe strategji didaktike nga mësimdhënësi për të inkurajuar të nxënit. Motivimi i jashtëm ka nevojë për stimulim nga jashtë dhe shpërblime të dukshme (notë, promovim dhe certifikatë) dhe është më shpesh i pranishëm në praktikën e të nxënit të të rriturve. Në këtë rast, mësimdhënësi ka një detyrë kyçe - të përmirësojë dhe inkurajojë motivimin e nxënësve.

Cili mund të jetë një burim motivimi dhe motivesh në procesin e të nxënit dhe mësimdhënies?

- *Mjedisi i të nxënit (parakushtet fizike)*
- *Grupi i të nxënit (integrues, koheziv, dinamik...)*
- *Individët/nxënësit (njerëz bashkëpunues, komunikim, respekt, frymëzim...)*
- *mësimdhënësi (personaliteti, procedurat didaktike, krijimtaria, respekti, inkurajimi…)*
- *Përmbajtja e të nxënit (interesante, e dobishme, e lehtë për t'u kuptuar...)*
- *Çdo nxënës individualisht (motivet e brendshme)*

Strategjitë e motivimit në procesin e mësimdhënies - reflektim mbi praktikën e mirë:

- *Rregulloni përmbajtjen dhe metodën*
- *Flisni për përdorshmërinë e gjërave që mësohen*
- *Inkurajoni nxënësit të kontrollojnë nëse gjërat që ata kanë mësuar do të jenë të dobishme për ta sa më shpejt të jetë e mundur*
- *Krijoni situata në të cilat nxënësit mund të demonstrojnë shkathtësitë e tyre*
- *Inkurajoni vetëvlerësimin dhe vetë-respektin e tyre*
- *Vendosni synime realiste operacionale të të nxënit të cilat mund të arrihen*
- *Bëjeni sa më individual procesin e të nxënit dhe procesin e mësimdhënies*
- *Përdorni përvojën e nxënësve*
- *Vlerësoni vazhdimisht procesin dhe rezultatet e të nxënit*
- *Flisni për çdo sukses që arrijnë nxënësit, në mënyrë që ata të bëhen të vetëdijshëm për arritjet e tyre*

Atkinson (1994) ka sugjeruar një grup faktorësh që kontribuojnë në motivim. Në literaturë, këta faktorë janë të njohur si *SPERT* - Suksesi, Qëllimi, Kënaqësia, Përforcimi, Caqet.

Sugjerim për zbatimin e nën-temës

Nën-tema	Strategjitë e motivimit
Synimi	Të kuptuarit e strategjive të motivimit dhe aftësia për t'i zbatuar
Metodat dhe teknikat	Ligjëratë me prezantim PP, punë në grup, diskutim dhe prezantim
Korniza kohore	60 minuta
Burimet e kërkuara	Projektor, fletë tabele, lapsa me ngjyra
Materiali i kërkuar didaktik	Prezantim në PP
Procedura	1. hapi: Hyrje - ligjëratë e shkurtër me prezantimin në PP për faktorët e motivimit dhe strategjitë e motivimit 2. hapi: Udhëzim për punën në grup; Mësimdhënësi formon grupe dhe u jep detyra; secili grup duhet të bëjë një listë dhe të diskutojë përvojat e veta me strategjitë e motivimit dhe të zgjedhë disa shembuj për prezantim 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup. 4. hapi: Integrimi dhe konkluzioni

5.2 Pengesat në arsimin për të rritur

Është e rëndësishme të dini se cilat motive e shtyjnë përpara të nxënit e të rriturve. Sidoqoftë, është gjithashtu shumë e rëndësishme të njiheni me pengesat, faktorët që i pengojnë të rriturit të marrin pjesë në procesin e të nxënit dhe në procesin arsimor, ose që i ndalojnë që hyjnë në procesin e të nxënit që të arrijnë rezultate.

Ndryshe nga fëmijët, të rriturit kanë shumë detyrime dhe detyra që krijojnë pengesa për të nxënit. Përvoja ka treguar se zakonisht këto pengesa janë mungesa e kohës, mungesa e parave, mungesa e vetëbesimit dhe interesit, mungesa e informacionit në lidhje me mundësitë e të nxënit, orari i papërshtatshëm dhe koha e të nxënit, transporti për në kurs, etj. Të gjitha pengesat mund të grupohen si vijon (Kryqi, 1981):

- *Pengesat që lidhen me situatën* (një person pyet vetveten: A kam kohë dhe para për të investuar në arsimin tim? A ma lejon situata e familjes dhe kushtet e punës? Në çfarë lloj ambienti jetoj? A është mbështetës për arsimin dhe të nxënit tim?)
- *Pengesat institucionale* (nxënësi shpesh nuk ka informacione se ka ofertë programesh arsimore, dhe nëse ata kanë informacion të tillë, pyesin veten: A është ky institucion arsimor afër shtëpisë sime? A kam transport të disponueshëm për të shkuar atje? A është orari në përputhje me detyrimet e mia të tjera?)
- *Pengesat e disponimit* (nxënësit pyesin veten: Mos jam shumë i moshuar për të nxënë? A posedoj aftësi të të nxënit? A kam vetëbesim për të pasur sukses?)

Hulumtimet tregojnë se dy grupet e para të pengesave janë më shpesh arsyeja pse njerëzit nuk marrin pjesë në të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur, sesa i treti. Sidoqoftë, pengesat e disponimit mund të jenë një arsye për mungesë aktiviteti dhe arritje më të dobëta arsimore të nxënësve në procesin e të nxënit dhe mësimdhënies. Prandaj, mësimdhënësi duhet të përdorë strategji motivimi që i kemi përmendur tashmë, si një “kurë” për këto pengesa.

Sugjerim për zbatimin e nën-temës

Nën-tema	Pengesat në arsimin për të rritur - reflektim nga nxënësit
Synimi	Paraqitja e pengesave në arsimin për të rritur dhe strategjitë për tejkalimin e tyre
Metodat dhe teknikat	Ligjëratë me prezantim PP, punë individuale, punë në grup, diskutim dhe prezantim
Korniza kohore	60 minuta
Burimet e kërkuara	Projektor, fletë tabele, lapsa me ngjyra
Materiali i kërkuar didaktik	Prezantim në PP
Procedura	1. hapi: Puna individuale; mësimdhënësi jep një detyrë - secili nxënës duhet të mendojë dhe të bëjë një listë të pengesave të tij/saj (ose pengesat e dikujt që ai/ajo e njeh) 2. hapi: Punë në grup; mësimdhënësi formon grupe dhe jep udhëzime; çdo grup duhet të diskutojë për pengesat që kanë shkruar të gjithë anëtarët dhe të bëjë një listë të përbashkët të pengesave. Grupet gjithashtu duhet të përpiqen t'i përgjigjen pyetjes: Kush mund t'i kapërcejë pengesat e tilla dhe si? 3. hapi: Prezantimi i rezultateve të punës në grup. 4. hapi: Integrimi dhe konkluzioni; grupimi i pengesave dhe strategjive për tejkalimin e tyre, me prezantimin në PP nga mësimdhënësi.

Sugjerime dhe rekomandime didaktike për zbatimin e temës 5

Kjo temë mund të zbatohet në mënyra të tjera, për shembull duke debatuar për marrëdhëniet mes motiveve dhe pengesave brenda një konteksti konkret kulturor, dhe pastaj brenda një mjedisi konkret të të nxënit.

SUGJERIME PËR PROVIMIN DHE IDE PËR PUNË INDIVIDUALE

Sugjerim për pyetjet e provimit:

- Një nga idetë për provim është të kërkoni nga nxënësit të hartojnë një skenar të një situate në një kurs (me lëndë konkrete/temë të ligjëratës), në të cilën ata do të përshkruajnë strategji motivimi në të gjitha fazat e procesit të mësimdhënies.

- Një ide interesante mund të jetë gjithashtu që t'u kërkoni nxënësve të rendisin dhe të analizojnë motivet dhe pengesat e tyre në procesin e tyre të të nxënit.

- Në këto Udhëzime, kemi renditur gjashtë burime të motivimit dhe motiveve në procesin e të nxënit të të rriturve dhe mësimdhënies për të rritur. Pyetja e provimit mund të jetë që të shtjellohet secili burim me shembuj konkretë.

Sugjerim për të nxënit individual:

- Shtjellimi i temës: Karakteristikat kulturore si pengesa në të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur

- Shtjellimi i temës: Gjinia si pengesë në të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur

- Përgatitja e mundësive të mësimdhënësve për të plotësuar nevojat e nxënësve të shprehura përmes modelit të hierarkisë së nevojave nga A. Maslow (çfarë bën një mësimdhënës për të kontribuar në plotësimin e secilës prej pesë nevojave në hierarki?)

- Shtjellimi i temës: Aspektet socio-demografike - motive ose pengesa në të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur.

- Analiza e rastit: Të trajnuarve u paraqiten raste reale ose imagjinare (përshkrime të shkruara, sekuenca video etj.) të përvojave të të , nxënit të të rriturve (p.sh. histori të nxënësve të rritur për përvojën e tyre - pozitive ose negative– të të nxënit; ose shembuj të bashkëveprimit në klasë; etj.). Ata i analizojnë këto raste me ndihmën e koncepteve teorike që kanë mësuar dhe bëjnë propozime se si mund të përmirësohet/zgjidhet (ose mund ishte përmirësuar) situata e treguar në këto raste.

THIRRJA E ANDRAGOGJISË PËR LIDHJEN E TEORISË DHE PRAKTIKËS

Gjatë zbatimit të modulit të dytë të Curriculum globALE, pritet që nxënësit të fitojnë dituritë teorike përkatëse, të cilat mund t'i zbatojnë në praktikën e tyre të mësimdhënies ose trajnuese. Nuk kishim mundësi (dhe as nuk donim) "të shpëtonim" nga teoria në këto Udhëzime. Gjatë zbatimit të modulit të dytë, është e nevojshme të lidhen teoria dhe praktika në mënyrë që të inkurajohen nxënësit të bëjnë të njëjtën gjë në praktikën e tyre të mësimdhënies pasi ta përfundojnë trajnimin. Kështu, në këto Udhëzime, kemi ofruar disa shembuj të situatave dhe metodave të mësimdhënies që u mundësojnë nxënësve të "përjetojnë" një lidhje mes diturive teorike dhe praktikës.

Të gjitha dituritë teorike që nxënësit do të fitojnë në trajnim mund të lidhen me praktikën, dhe ato duhet të lidhen me praktikën. Këtu janë disa shembuj ose ide si të lidhen teoria dhe praktika, të cilat nxënësit mund t'i zbatojnë në praktikën e tyre të mësimdhënies pasi ta përfundojnë trajnimin.

- Pjesëmarrësit duhet të "marrin me vete" dituri mbi rëndësinë dhe nevojën për të respektuar përvojën e nxënësve të rritur në mësimdhënien dhe arsimin e tyre. Përvoja është një nga fjalët kyçe në arsimin për të rritur. Të gjithë pjesëmarrësit në modulin e dytë të Curriculum globALE duhet t'i zbatojnë dituritë mbi të nxënit prej përvojës në shumë situata të të nxënit në praktikën e tyre të mësimdhënies. Për shembull, pas këtij trajnimi, pjesëmarrësit/mësimdhënësit mund ta zbatojnë të nxënit prej përvojës sipas modelit të Kolb. Këtu është shembulli si të zbatohet tema "Dhuna në familje".

  Në fazën e parë (përballja me përvojën konkrete), një mësimdhënës do t'i ftojë nxënësit të japin shembuj të dhunës që kanë dëgjuar ose parë ose ndoshta kanë përjetuar. Në fazën e dytë, (vëzhgimi reflektues) nxënësit do të vlerësojnë të gjitha rastet, bazuar në qëndrimet e tyre dhe sistemet e vlerave. Në fazën e tretë (konceptualizimi), nxënësit do të analizojnë dhe interpretojnë të gjitha faktet në lidhje me dhunën, shkaqet dhe pasojat, dhe kështu do të formojnë konceptin (termin) e tyre për dhunën në familje. Në fazën e katërt (testimi dhe eksperimentimi), nxënësit do të diskutojnë implikimet e asaj që ata kanë mësuar: çfarë të bëjnë me këtë dituri mbi dhunën në familje, si ta përdorin, si do të ndikonte në sjellje, çfarë duhet ndryshuar, çfarë veprimesh duhen ndërmarrë.

- Teoritë e të nxënit shpjegojnë si mëson një person. Duke ditur përgjigjen e kësaj pyetje, një mësimdhënës zgjedh procedurat e tij/saj didaktike, në mënyrë që të mundësojë të nxënit e suksesshëm për të gjithë nxënësit e tij/saj. Për shembull, nëse synimi i një mësimdhënësi është të ndryshojë sjelljen e nxënësve të tij/saj, ai/ajo do të punojë në përputhje me teorinë sjelljeiste të të nxënit dhe do të tregojë vlerën dhe rëndësinë e asaj që ata kanë thënë, do të përdorë forma të ndryshme të inkurajimit, pasi për të rriturit inkurajimi pozitiv është "karburant" për vetëvlerësimin e tyre dhe për ndryshimin e sjelljes së tyre.

- Pjesëmarrësit/mësimdhënësit mund t'i zbatojnë dituritë teorike mbi karakteristikat e moshës madhore dhe të pjekurisë menjëherë pas këtij trajnimi duke e zhvilluar mësimdhënien e tyre sipas këtyre karakteristikave. Për shembull, një mësimdhënës

do të përdorë përvojën e nxënësve të tij/saj në procesin e mësimdhënies, i respekton qëndrimet, nevojat dhe pritjet e tyre për mësimdhënie dhe mësimnxënie, komunikon me ta si partnerë në procesin e të nxënit.

- Fusha e motivimit për të nxënit e të rriturve dhe arsimin për të rritur është dituria për motivet dhe pengesat, dhe është shumë e lehtë për t'u lidhur me praktikën. Për shembull, duke pasur parasysh se nxënësit e tij/saj kanë pengesa të disponimit, dhe duke ditur thelbin dhe "fuqinë" e pengesave të disponimit, një mësimdhënës do të punojë gjithmonë për ngritjen e vetëvlerësimit të nxënësve, do të flasë pozitivisht për arritjet e tyre, do t'i inkurajojë duke përdorur shembuj të të rriturve që arrijnë rezultate të rëndësishme në mësime, etj.

- Dituritë në lidhje me kanalet e të nxënit dhe stilet e të nxënit do t'i lejojnë mësimdhënësit ta bëjë të nxënit dhe mësimdhënien më të suksesshme, duke lidhur teorinë dhe praktikën. Për shembull, kur një mësimdhënës vlerëson se cilat stile janë mbizotëruese në një grup real të nxënësve, ai/ajo do të përgatisë materiale didaktike të përshtatshme për këto stile, si dhe do të krijojë një mjedis të përshtatshëm të të nxënit dhe procedura adekuate didaktike.

LITERATURA E PËRDORUR DHE E REKOMANDUAR

- Alibabić,Š., Popović,K., Avdagić,E., Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja – Andragoški priručnik za nastavnike, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Sarajevo, 2012.
- Atkinson, J.W.: An Introduction to Motivation, Van Nostrand: Princeton, New Jersey, 1994.
- Bélanger, Paul: Theories in Adult Learning and Education. Opladen & Farmington Hills, 2011.
- Caine, R. N.: Education on the Edge of Possibility, Alexandria, Va.: ASCD, 1997.
- Caine, R.N., Caine, G.: "Understanding a Brain Based Approach to Learning and Teaching." Educational Leadership 48, 2. October 1990: 66-70.
- Cross, K.P.: Adults as Learners, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1981.
- Cattel, R.B.: Abilities, their structure, growth and action, Houghton Mifflin Company, Boston, 1971.
- Gardner, H.: Intelligence Reframed. Multiple intelligences for the 21st century, Basic Books, New York, 1999.
- Jarvis, P.: Lifelong Learning and the Learning Society, New York, 2007.
- Jarvis, P.: Adult Education and Lifelong Learning, Theory and Practice, (4th edition), Routledge, London, 2010.
- Knowles, M.: Adult Learner: A Neglected Species, Gulf Publishing Company, Houston, 1990.
- Kolb, D.A.: Experiential Learning, Englewood Cliffs, Prentice Hall, New Jersey, 1984.
- Maslow, A.H.: Motivation and personality, Harper and Row, New York, 1970.
- Merriam, S.B. & Caffarella, R.S.: Learning in adulthood: A comprehensive guide: Jossey-Bass Inc, San Francisco, CA 1999.
- Mezirow, Jack (ed): Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress. San Francisco, 2000.
- Obuka nastavnika u bazičnim andragoškim veštinama - Priručnik za realizaciju obuke, Priredila D. Pavlović Breneselović, "Druga šansa", Beograd, 2011.
- OECD: Understanding the Brain: Towards a new learning science, OECD, 2002.
- Pätzold, Henning: Learning and Teaching in Adult Education, Contemporary Theories, Opladen, 2011.
- Titmus, C. (ed): Lifelong Education for Adults, An International Guidelines, Pergamon Press, Oxford, 1989.

- http://web.cocc.edu/cbuell/theories/behaviorism.htm
- http://web.cocc.edu/cbuell/theories/cognitivism.htm
- http://carbon.cudenver.edu/~mryder/itc_data/constructivism.html